

Державний вищий навчальний заклад
«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

Кафедра _____ історії України і методики викладання історії _____

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор

_____ 2019 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА ВИРОБНИЧОЇ (ПЕДАГОГІЧНОЇ) ПРАКТИКИ

Рівень вищої освіти перший (магістерський) рівень

спеціальність _____ 014 «Середня освіта (історія)»

Факультет історії, політології і міжнародних відносин

Розробник:

кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України і методики викладання історії Факультету історії, політології і міжнародних відносин Галицька-Дідух Тамара Вячеславівна

Програма педагогічної практики затверджена на засіданні кафедри історії України і методики викладання історії

Протокол від “_27_” червня 2019 р. № 12

Завідувач кафедри історії України і методики викладання історії

 (Райківський І.Я.)
(підпис) (прізвище та ініціали)

Схвалено Науково-методичною радою Факультету історії, політології і міжнародних відносин.

Протокол від “_27_” червня 2019 р. № 12
“ ” 2019 р.

Голова (Кугутяк М.В.)

ЗМІСТ

1. Вступ
2. Мета і завдання практики
3. Зміст практики
  - 3.1. Індивідуальні завдання
  - 3.2. Заняття та екскурсії під час практики
  - 3.3. Література
  - 3.4. Методичні рекомендації
4. Форми і методи контролю
5. Вимоги до звіту
6. Підведення підсумків практики
7. Методичне забезпечення роботи студента

1. ВСТУП

Сучасний етап розвитку системи освіти характеризується пошуком нових форм і методів професійно – педагогічної підготовки майбутніх учителів. Важливе місце серед них посідає педагогічна практика. Особливості цієї діяльності полягають у тому, що вона спрямована на конкретну професіоналізацію та збільшує можливості самореалізації майбутніх учителів, мобілізує особистісний потенціал та виявляє приховані здібності студента, забезпечує появу ідей у ситуації вирішення педагогічної проблеми, допомагає усвідомленню та почуттю задоволення від власної діяльності.

Особливістю виробничої педагогічної практики є те, що саме у її процесі відбувається найбільш інтенсивне ознайомлення з усіма аспектами майбутньої роботи, проявляється критичне та осмислене ставлення до дисциплін, що вивчаються, включаються механізми педагогічної рефлексії, формуються основи професійної самооцінки. Тобто важливою складовою частиною професійної підготовки майбутніх учителів-істориків є педагогічна практика, передбачена навчальними планами Факультету історії, політології і міжнародних відносин на другому курсі магістратури ОП 014 «Середня освіта (історія)».

В умовах державності України, становлення національної школи роль педагогічної практики у забезпеченні психологічної, дидактичної готовності студентів до реалізації навчальної, виховної і розвивальної функцій історії як предмета в школі особливо зростає.

Умовою успішного проходження педагогічної практики є оволодіння студентом змістом фундаментальних історичних дисциплін, методикою викладання історії. Під час педагогічної практики поглиблюються і закріплюються знання студентів із психології, педагогіки, а також виробляються навички педагогічної праці, удосконалюються сформовані елементарні методичні уміння. Студенти вчаться спостерігати й аналізувати заняття в університеті і уроки історії, творчо використовувати досвід кращих викладачів та учителів школи. У процесі педагогічної практики майбутні вчителі-історики оволодівають умінням проводити лекції, семінари, уроки з історії України і всесвітньої історії, суспільствознавчих предметів різних типів, використовуючи ефективні методи і прийоми навчання як систему цілеспрямованих дій для організації пізнавальної і практичної діяльності учнів (студентів). Педагогічна практика створює сприятливі умови для подальшого розвитку, закріплення і удосконалення педагогічних вмінь, сформованих у процесі попереднього теоретичного та практичного навчання у вузі.

Програма практики студентів другого курсу Факультету історії і політології даної спеціальності розроблена відповідно до «Положення про організацію та проведення практики у Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника (введений наказом ректора Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника від 28 квітня 2023 р. № 246) і «Стратегії розвитку ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» на 2020-2025 рр.», навчального плану спеціальності й кваліфікаційній характеристиці, освітній програмі, інструкції з охорони праці та навколишнього середовища. Вона враховує знання, отримані студентами з предметів «Педагогіка вищої школи та педагогічна майстерність викладача», «Методика викладання історичних дисциплін у вищій школі». Програма враховує практичні побажання стейкхолдерів (директорів, вчителів-методистів), висловлені під час методичних нарад на останньому етапі практики, на якому аналізуються і оцінюються результати педагогічної практики студентів-магістрантів спеціальності 014 «Середня освіта (історія)», а також їх рекомендації на засіданнях кафедри. Під час практики виробляються навички педагогічної праці, удосконалюються сформовані методичні уміння. Від організації практики, від ставлення самих студентів до цього виду діяльності, багато в чому залежить результативність і готовність до професії вчителя.

Виробнича цільова педагогічна практика в школі є органічною складовою підготовки студентів спеціальності 014 – «Середня освіта (історія)». Згідно навчальним планам вона проводиться за планом:

Назва практики	Напрямок спеціальності	Курс	Семестр	Кількість тижнів	Кількість годин		Форма контролю
					всього	ЄКТС	
Виробнича (педагогічна) практика	Магістр 014-середня освіта «історія»	другий	третій	8 тижнів	360	12,0	залік

Базами педагогічної практики є кафедри Факультету історії, політології і міжнародних відносин і загальноосвітні заклади м.Івано-Франківська і області, а також інших областей.

Виробнича цільова педагогічна практика в школі складається з 8 тижнів:

I етап – підготовчий. На цьому етапі проводиться настановча конференція, в ході якої студенти знайомляться із особливостями практики, практичними рекомендаціями, звітною документацією, формами контролю, критеріями оцінювання, порадами фахівців. А також здійснюється аналіз організаційно-функціональних особливостей баз практики.

II етап – самостійна організація студентами спеціальності 014 «Середня освіта (історія)» навчально-виховного процесу в умовах конкретного навчального закладу: чотири тижні в університеті.

III етап - самостійна організація студентами спеціальності 014 «Середня освіта (історія)» навчально-виховного процесу в умовах конкретного навчального закладу: 4 тижні у закладах загальної середньої освіти (старша школа).

IV етап – підсумковий. Включає підготовку звіту, його захист і підсумкове оцінювання результатів практики.

Базами педагогічної практики є навчальні заклади та їх структурні підрозділи, які забезпечені висококваліфікованими кадрами (професорсько-викладацький склад, вчителі вищої категорії, вчителі-методисти) і відповідають вимогам програми практики ОР магістр спеціальності 014 «Середня освіта (історія)». Базами практики є кафедри Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, Івано-Франківська гімназія №1, №2, №3, Івано-Франківський академічний ліцей для обдарованих дітей із сільської місцевості, Фізико-технічний ліцей, ЗОШ № 1, 5, 21, 23, 28 ін.

Студенти-заочники проходять практику за місцем проживання, у іншому випадку базами практики є школи м.Івано-Франківська.

В окремих випадках здобувачі вищої освіти можуть проходити практику за місцем проживання, праці чи навчання. Зокрема, у випадку праці за спеціальністю або майбутнього працевлаштування студента. Визначення баз практики, розробку та укладання угод із підприємствами, організаціями, установами всіх форм власності здійснює відділ практики Університету. Тривалість дії угоди узгоджується договірними сторонами. При отриманні подвійної освіти всі види практик перезараховуються.

Педагогічна практика проходить в активній формі, тільки перше знайомство магістрантів з навчальним закладом відбувається у формі спостереження за діяльністю викладача, вихователя, вчителя, завідуючого, методиста, а також вивчення навчально-методичної документації, бесід з дітьми (студентами), педагогами та ін.

Отже, важливою умовою формування професійної підготовки студентів є виробнича педагогічна практика. Вона спрямована на підготовку студентів до основних видів професійної діяльності, реалізації набутих професійних знань, навичок, умінь і професійної адаптації, тобто входження в професію, освоєння соціальної ролі, професійного самовизначення, формування позицій, інтеграції особистісних і професійних якостей.

Керівництво практикою

Організаційно-фінансове керівництво координується завідувачем відділу практики Університету. Безпосереднє навчально-методичне керівництво та виконання програми практики

забезпечують керівники практики від структурних підрозділів Університету. До керівництва практикою залучаються викладачі, які мають досвід практичної роботи за фахом. Продовження (зміна періоду проведення) практики регламентується розпорядженням факультету. Структурний підрозділ подає відділу практики в електронному варіанті службове подання для підготовки наказу про проведення практики.

Безпосереднє навчально-методичне керівництво і виконання програми практики забезпечують відповідні кафедри Факультету, циклові комісії разом з керівниками від баз практики. До керівництва практикою студентів від підрозділів залучаються досвідчені викладачі кафедр, а також декан та його заступники.

Організаційними заходами, що забезпечують підготовку та порядок проведення практики, є:

- розробка навчально-методичних матеріалів;
- визначення баз практики;
- призначення керівників практики;
- укладання угоди на проведення практики;
- направлення студентів на бази практики;
- складання кошторису-калькуляції щодо витрат на проведення практики студентів;
- складання тематики індивідуальних завдань на практику;
- повідомлення про прибуття студента на практику;
- підготовка форм звітної документації за результатами проведення практики.

Наказом керівника вищого навчального закладу про проведення практики студентів визначається:

- місце та терміни проведення практики;
- склад студентських груп;
- відповідальний керівник за організацію практики та оформлення підсумкового звіту за її результатами;
- посадова особа, на яку покладено загальну організацію практики та контроль за її проведенням.

Права і обов'язки керівника практики:

- розробляє план педагогічної практики студентів Факультету; спільно з дирекцією, міськими і районними відділами народної освіти визначає навчальні заклади на базі яких проходитиме навчально-виховна практика студентів, контролює підготовленість баз практики перед її початком;
- спільно з дирекцією, Факультетськими кафедрами, кафедрами педагогіки і психології проводить настановчу і заключну конференції; інструктує методистів практики, знайомить їх зі змінами або доповненнями до діючого положення про педагогічну практику студентів;
  - забезпечує проведення всіх організаційних заходів перед початком студентів на практику: інструктаж про порядок проходження практики та з техніки безпеки, надання студентам-практикантам необхідних документів;
  - повідомляє студентам про систему звітності з практики;
  - подає завідувачу відділу практики Університету письмовий звіт про проведення практики із зауваженнями і пропозиціями щодо її поліпшення.

Методист зі спеціальності:

- бере участь у настановній і загальній конференції по педагогічній практиці;
  - у тісному контакті з керівником практики від бази практики забезпечує високу якість її проходження;
  - бере участь у розподілі студентів за місцями практики;
  - відслідковує своєчасне прибуття студентів до місць практики;
  - контролює виконання студентами-практикантами правил внутрішнього трудового розпорядку;

- контролює забезпечення нормальних умов праці і побуту студентів та проведення з ними обов'язкових інструктажів з охорони праці і техніки безпеки;
- здійснює контроль за виконанням програми практики та строками її проведення;
- надає методичну допомогу студентам під час виконання ними індивідуальних завдань;
- надає практикантам посильну методичну допомогу при підготовці до уроків, відвідує й аналізує,
- оцінює їх результативність спільно з учителями-предметниками;
- проводить обов'язкові консультації щодо обробки зібраного матеріалу та його використання для звіту про практику;
- інформує студентів про порядок надання звітів про практику;
- приймає захист звітів студентів про практику у складі комісії, на підставі чого оцінює результати практики студентів, атестує їх і виставляє оцінки;
- зберігає документи педагогічної практики.

Методист з виховної роботи:

- визначає завдання з виховної роботи, спрямовані на всебічний розвиток школяра, формування його соціальної активності; консультує студентів при складанні планів виховної роботи, контролює її виконання;
- відвідує уроки студентів зі спеціальності, бере участь у їх обговоренні;
- допомагає практикантам вести системну виховну роботу, заслуховує повідомлення практикантів про хід проведення ними виховної роботи;
- бере участь у настановній і заключній конференціях з педагогічної практики та в організації виставки її матеріалів;
- спільно з методистом зі спеціальності оцінює результативність навчально-виховної діяльності кожного студента-практиканта.

Керівник практики від бази практики:

- створює необхідні умови для виконання студентами програми практики, не допускає використання їх на посадах та роботах, що не відповідають програмі практики та майбутній спеціальності;
- затверджує робочий план і графік проходження практики з урахуванням пропозицій студента-практиканта ;
- подає необхідну методичну допомогу, дає вказівки та завдання практикантам,
- контролює зроблені практикантами записи у щоденнику практики;
- допомагає студентам при складанні документів, виконанні конкретних видів робіт, аналізі чи узагальненні;
- після закінчення практики дає письмову характеристику на кожного студента-практиканта.

При організації педагогічної практики в навчально-освітній установі, необхідно орієнтуватися не тільки на виконання програми практики, але перш за все, підходити до кожного студента як до унікальної особи, цілеспрямовано і послідовно розкривати в ньому професійні можливості. Кожен студент повинен мати змогу отримувати щоденні консультації, допомогу при розв'язанні проблем, що виникли в тій або іншій ситуації як з боку методиста практики, так і зі сторони випускової кафедри факультету. Результативність і ефективність педагогічної практики визначається рівнем взаємодії педагогічного навчального закладу зі школою. Ідея гуманізації всього навчально-виховного процесу є в наш час однією з найактуальніших.

2. МЕТА Й ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

Мета педагогічної практики магістрів:

- знайомство з конкретними умовами сучасної професійної педагогічної діяльності у вузі і загальноосвітніх закладах;
- закріплення отриманих теоретичних знань із загально-професійних і спеціальних дисциплін;
- особиста апробація отриманих теоретичних знань щодо методики вчительської (викладацької) діяльності під час самостійно проведених уроків у старших класах і аудиторних занять;
- оволодіння необхідними методами, навичками та вміннями вчительської (викладацької) діяльності;
- проведення виховних заходів з учнями у закладах середньої освіти;
- отримання студентом необхідних практичних навичок та особистого досвіду з метою зростання у майбутньому до справжнього дипломованого професіонала.

Завдання педагогічної практики магістрів:

- ознайомлення зі структурою й особливостями функціонування закладів середньої освіти і вузу, їх матеріально-технічним забезпеченням; ознайомлення з педагогічним досвідом викладачів, учителів історії і суспільствознавчих предметів;
- ознайомлення з роботою класного керівника (куратора), організація та проведення виховної роботи в закріпленому класі (групі); проведення профорієнтації в старших класах; вивчення класного колективу (9-11 кл.), оволодіння методиками вивчення класного колективу;
- вивчення студентами-практикантами правил та методик викладання, а також ознайомлення з педагогічним досвідом вчителів-методистів і викладачів Факультету історії, політології і міжнародних відносин;
- проведення уроків, лекційних і семінарських занять з використанням засвоєних педагогічних методів і прийомів педагогічної діяльності;
- набуття необхідного комплексу комунікативних навичок спілкування та вмінь встановлювати психологічний контакт з аудиторією
- знайомство з роботою класного керівника і проведення виховних заходів,
- аналіз і оцінка результатів своєї педагогічної діяльності; розвиток педагогічного мислення, любові до майбутньої професії, поліпшення своїх педагогічних здібностей; конкретизація, вдосконалення і розвиток необхідних професійних якостей вчителя.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні: **знати:**

- структуру та зміст шкільного курсу історії і суспільствознавчих предметів, підручники з історії і суспільствознавчих предметів 9-11 класів;
- структуру та класифікацію методів навчання. Зокрема, методи формування навичок самостійної роботи й розвиток творчих здібностей і логічного мислення учнів (студентів);
- способи активізації пізнавальної діяльності учнів (студентів) при вивченні історії;
- види та призначення різних видів наочності;
- типи і структуру уроків з історії і суспільствознавчих предметів, основні вимоги до уроку, тенденції розвитку і вдосконалення уроку історії і суспільствознавчих предметів;
- систему виховної роботи в закладі середньої освіти,
- методику проведення виховних заходів,
- планування роботи класного керівника в старшій школі (куратора у вузі), особливості формування класного колективу в старшій школі, методику вивчення класного колективу (студентської групи),
- шляхи вдосконалення майстерності вчителя (викладача) й способи самовдосконалення;
- нові технології навчання з історії і суспільствознавчих предметів;

Студент-практикант повинен **уміти:**

- проектувати, конструювати, організовувати й аналізувати свою педагогічну діяльність; складати плани-конспекти окремих уроків, лекцій і семінарів;
- планувати навчальні заняття відповідно до навчального плану закладу й на основі його стратегії;
- забезпечувати міждисциплінарні зв'язки курсу з іншими дисциплінами;
- розробляти й проводити різні за формою навчання заняття найбільш ефективні при вивченні відповідних тем і розділів програми, адаптуючи їх до різних рівнів підготовки учнів (студентів);
- ясно, логічно викладати зміст матеріалу, опираючись на знання й досвід учнів (студентів);
- відбирати й використовувати відповідні навчальні засоби для побудови технологій навчання;
- аналізувати навчальну й учбово-методичну літературу й використовувати її для побудови власного викладу програмного матеріалу;
- організовувати навчальну діяльність учнів (студентів), управляти нею й оцінювати її результати;
- володіти методикою проведення заняття із застосуванням мультимедійних засобів навчання;
- створювати й підтримувати навчальне середовище, що сприяє досягненню цілей навчання;
- розвивати інтереси учнів (студентів) і мотивацію навчання, формувати й підтримувати зворотний зв'язок;
- намічати об'єкти контролю навчальної діяльності учнів з урахуванням сформованості навичок і вмінь, добирати відповідні їм методичні прийоми;
- раціонально поєднувати колективні (фронтальні, малогрупові, парні) та індивідуальні форми роботи з урахуванням особливостей кожної з них та етапу навчання;
- цілеспрямовано використовувати традиційні наочні посібники та методично грамотно застосовувати комп'ютерні засоби навчання;
- реалізовувати загальноосвітній, розвиваючий та виховний потенціал змістового матеріалу уроку;
- спостерігати, аналізувати та узагальнювати досвід учителів, студентів-практикантів, переносючи ефективні прийоми і форми у практику своєї роботи;
- планувати та здійснювати позакласну виховну роботу в якості класного керівника (куратора): аналізувати і складати план роботи класного керівника, розробляти сценарії виховних заходів для старшокласників, володіти методиками вивчення класного колективу.

Зазначені складові педагогічної практики майбутнього вчителя визначаються наступними цільовими установками:

- ✓розвиток професійної компетентності педагога, особистісно-гуманістичної орієнтації, системного бачення педагогічної реальності;
- ✓формування предметної області, рефлексивної культури;
- ✓оволодіння педагогічними технологіями і здатністю до інтеграції з педагогічним досвідом. Під час педагогічної практики у студентів закладаються основи аналізу і оцінки власної педагогічної діяльності.

Інтегральна компетентність

Здатність розв'язувати складні задачі або проблеми в галузі освіти (історія), методики навчання історії в закладах середньої освіти, що характеризується невизначеністю умов, передбачає здійснення інновацій та/або проведення педагогічних досліджень

Компетентності і результати навчання

D2 Здатність в навчально-методичному процесі презентувати написані тексти та робити презентації усно різного обсягу й складності, рідною мовою чи іншою, потрібного для області спеціалізації (СЗ)

- D5 Уміння систематизувати різносторонню історичну інформацію на основі власних уявлень про спільні закономірності історичного процесу (С6, С7)
- D8 Уміння створювати ефективний алгоритм розподілу обов'язків між членами дослідницької групи (С1, С4)
- D9 Уміння створювати належну продуктивну атмосферу, мотивувати, стимулювати, координувати та регулювати професійну діяльність, вибирати з наявної інформації ту, що необхідна для вирішення конкретного практичного завдання (С1, С4)
- D10 Здатність до організації спільної діяльності і міжособистісної взаємодії суб'єктів освітнього процесу (С4, С1 1)
- D11 Здатність працювати в групі продуктивно, відіграючи провідну роль в окремих випадках, юловуючи під час дебатів та дискусій у національно-патріотичній, міжнародній та гультікультурній групі (С4)
- D 13 Спроможність регулювати й оцінювати рівень розвитку, досягнення та освітні потреби особистості з наряду підготовки, на практичному рівні впроваджувати їх в життя (С8)
- D 14 Здатність використовувати основи теорії і методології освіти у професійній діяльності, проектувати і здійснювати освітній процес з урахуванням сучасної соціокультурної ситуації і рівня розвитку особистості (С3, С5)
- D Здатність до саморозвитку на основі рефлексії результатів своєї професійної діяльності (С5, С9)
- D 16 Уміння використовувати на практиці програмно-технічні засоби інформатики та сучасні інформаційні системи і технології (С3, С9)
- D 18 Уміння використовувати нормативно-правову базу з питань охорони праці, організувати дотримання вимог безпеки праці учасникам трудового процесу (С1, С9)
- D 19 Здатність дотримуватися дисципліни та санітарно-гігієнічних вимог учасниками трудового процесу (С1, С4)

Управлінська (С1) - здатність забезпечувати особисту та групову відповідальність за дотримання виконавської дисципліни

Проектувальна (С3) - здатність генерувати нові ідеї, вміння диференціювати традиційні та інноваційні способи вирішення завдань та знаходити межі їхнього застосування у навчальному процесі
 Організаційна (С4) - здатність ефективно формувати комунікаційну стратегію в загальноосвітньому процесі; працювати в команді з дотриманням етичних норм і цінностей сучасного мультикультурного суспільства; здійснювати наукову полеміку та спілкування державною та іноземною мовами

Контрольна (С5) - здатність вчитися самостійно й автономно, розробляти власну траєкторію саморозвитку упродовж навчання в університеті та усього життя

Дидактична (С6) - здатність у навчальному процесі якісно подавати основні історичні процеси та події з всесвітньої історії та історії України та їх взаємозв'язок, сучасні дискусії на цю тему і напрями досліджень

Діагностична (С8) - спроможність діагностувати й оцінювати рівень розвитку, досягнення та освітні потреби особистості з вивчення історії, володіти теорією та методологією історичної науки; застосування методів та принципів історичної науки в загальноосвітньому навчальному процесі.

Інформаційно-аналітична (С9) - здатність до збору, обробки, збереження, продукування і передачі професійно важливої інформації з метою її використання в рамках професійного, дослідницького контенту; здатність в навчально-методичному процесі презентувати написані тексти та робити презентації усно різного обсягу й складності, рідною мовою чи іншою, потрібного для області спеціалізації; формування умінь на основі отриманої інформації формулювати комплексні аналітичні висновки; здатність інтерпретувати, систематизувати, критично оцінювати і використовувати отриману інформацію в контексті управлінського завдання або проблеми, що вирішується

3. ЗМІСТ педагогічної практики студентів-магістрів

Перший етап:

- проведення установчої конференції, на якій магістранти ознайомлюються з метою, завданнями практики, її змістом та основними вимогами;
- складання завдання на період педагогічної практики;
- ознайомлення із звітною документацією, що передбачена вимогами педагогічної практики магістра;
- ознайомлення зі структурою, науковою проблематикою та результатами наукової роботи кафедри; нормативними документами, що регламентують організацію навчального процесу кафедри;
- детальне ознайомлення з навчальними посібниками та науково-методичними комплексами з дисциплін, з яких здійснюється практика; підготовка до самостійного читання лекції та проведення практичних занять;
- відвідування занять викладачів, що працюють у групі, у якій студент має проходити практику;
- знайомство з документацією.

Основний етап:

На Факультеті:

- затвердження плану й тексту лекцій і практичних занять.
- проведення відкритих лекційних та практичних занять.
- відвідування відкритих занять інших студентів-практикантів.
- проведення виховних заходів в групі.
- виконання завдань індивідуального плану.

У ЗОШ:

- Ознайомлення з системою навчально-виховної, позакласної та позашкільної роботи основної школи в цілому, з порядком ведення шкільної документації (з бесіди директора школи чи заступників директора з навчальної і виховної роботи); із специфікою методики роботи вчителів та класного керівника певного класу (9-11 кл.); із специфікою позакласної роботи вчителя-історика; зі змістом роботи методичних об'єднань вчителів за спеціальністю та класних керівників;
- вивчення змісту календарних і тематичних планів уроків вчителя-історика, плану його позакласної роботи; плану організаційної і виховної роботи класного керівника; анатомо-фізіологічних, психологічних й індивідуальних особливостей класного колективу, вивчення вікових та індивідуальних особливостей учнів, їхніх нахилів та інтересів, рис характеру, взаємовідносин у класі в ході навчально-виховного процесу; шляхом вивчення документації, бесід з учнями, спостереження; зокрема педагогічно занедбаних учнів і тих, хто має високий рівень знань, умінь і навичок;
- підготовка і проведення уроків з історії (не менше 12 уроків різного типу), проведення 1 позакласного заходу з предмету та виховний захід як помічник класного керівника;
- підготовка дидактичного матеріалу;
- виконання індивідуальних завдань.

Заключний етап: Оформлення документації.

- ✓ підведення підсумків індивідуальної педагогічної діяльності;
- ✓ підготовка та оформлення звітної документації;
- ✓ захист виробничої педагогічної практики;
- ✓ участь у підсумковій конференції;
- ✓ підведення підсумків практики.

3.1. Індивідуальні завдання.

Індивідуальні завдання

1. Складіть тестові завдання різних рівнів складності для тематичного оцінювання учнів 10 або 11 класу.
2. Підготовка навчально-методичного комплексу з історії.

3. Вивчення педагогічного досвіду учителя.

3.2. Заняття і екскурсії під час практики

Невід'ємною складовою виробничої практики є екскурсія. Екскурсії під час практики проводяться з метою ознайомлення студентів з освітніми закладами. Проводиться ознайомлювальна екскурсія з метою надбання студентами найбільш повної уяви про базу практики, її структуру, взаємодію її окремих підрозділів, діючу систему управління. Також можуть проводитися екскурсії в Івано-Франківський державний історико-меморіальний музей Олекси Довбуша, Музей мистецтв Прикарпаття, Музей визвольних змагань Прикарпатського краю.

Крім обов'язкових інструктажів з техніки безпеки можуть бути проведені додаткові заняття з охорони праці і протипожежної безпеки. Заняття під час практики можуть проводитись у вигляді консультацій, які сприятимуть поглибленню знань з методики викладання історії.

Приблизна тематика:

1. Підготовка та оформлення документації педагогічної практики.
2. Пошук інформації щодо успішної професійної діяльності засобами новітніх освітніх технологій.
3. Проведення дидактичних ігор з історії у старшій школі.
4. Особливості використання краєзнавчого матеріалу у процесі викладання історії.
5. Позакласна виховна робота з народознавства.
6. Методи професійного самовиховання та розвитку педагогічної техніки.
7. Групова робота на уроках історії.

3.3. Навчальні посібники

Базова

Закон «Про повну загальну середню освіту» 2020 посилання: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20>

Програми середньої загальноосвітньої школи. Історія України 5-11 класи. Всесвітня історія. 6-11 класи. – К., 2023.

Положення про організацію та проведення практики у Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника (введений наказом ректора Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника від 28 квітня 2023 р. № 246) посилання: URL: <https://nmv.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/118/2023/05/polozhennia-pro-orhanizatsiiu-ta-provedennia-praktyky-2023.pdf>

Педагогічна практика студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр»; /Упорядники: доктор пед. наук, проф. Т.К.Завгородня, кан.пед. наук, доцент Л.М.Прокопів, канд. пед. наук І.В.Стражнікова. : методичні рекомендації. Ів.-Франківськ : *Плай*, 2007. 78 с.

Завгородня Т. К. Педагогічна практика студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр»; [Текст]: методичні рекомендації / Т. К. Завгородня, Л. М. Прокопів, І. В. Стражнікова. 3-те вид., випр. і доп. Ів.-Франківськ, 2013. 60с.

Терно С. О. Педагогічна практика студентів історичного факультету : Для студентів інституту історії і політології. / С. О. Терно. Запоріжжя : *ВД ЗДУ*, 2000. 39 с.

Мокрогуз О.П. Інноваційні технології на уроках історії. Х.: *Вид. група «Основа»: «Триада +»*, 2007. 111 [1] с.

Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : Навчальний посібник. Київ, 2004. 352 с.

Терно С.О. Методика розвитку критичного мислення школярів у процесі навчання історії. Х.: *Вид. група «Основа»*, 2012. 93 [3] с.

Пехота О. М. Особистісно орієнтоване навчання: підготовка вчителя : монографія. Миколаїв : Вид-во "Гліон", 2005. 272 с.

Гальченко М. Педагогічна практика як матриця формування педагогічної майстерності вчителя. *Гілея*. 2011. № 7. С.487-496.

Баханов К. Учитель історії то особистісно орієнтоване навчання. *Історія в школах України: Науково-методичний ж-л*. К.: Педагогічна преса. 2010. С.19-20.

Десятов Д.Л. Методика використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні історії. Х.: Вид. група «Основа», 2011. 111 [1] с.

Навчальний процес у вищій педагогічній школі / За ред. О. Г. Мороза. К.: НПУ, 2001. 338 с.

Додаткова література

Кацова Л.Г. Формування професійного інтересу у майбутніх учителів у процесі педагогічної практики: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Херсон, 2004. 196 с.

Артемова Л. В. Педагогіка і методика вищої школи. К.: Кондор, 2008. 272 с.

Навчальний процес у вищій педагогічній школі / За ред. О. Г. Мороза. К.: НПУ, 2001. 338 с.

Головацька, М. Соціально-психологічні проблеми насильства : семінар-практикум для класних керівників. *Відкритий урок: розробки, технології, досвід*. 2013. № 6. С. 34–35.

Марушкевич, А.А. Педагогіка вищої школи. Київ: Логос, 2006. 215 с.

Запорожцева, Ю. Тренінги для і про педагогів. *Управління освітою*. 2011. № 24, грудень. С. 14-15, *Управління освітою*. 2012. № 2, січень. С. 10–12.

Казьміна, А. Шість капелюхів де Боно : тренінг. *Шкільний світ*. 2012. № 11, березень. С. 6–8.

Підручна І. Інтерактивні технології у громадянському вихованні учнів : тренінг. *Психолог : всеукр. газ. для психологів, учителів, соціальних педагогів*. 2013. № 19/20(жовт). С. 86–88.

Бойко А. Науково-методичний супровід професійно-педагогічної підготовки вчителя. *Рідна школа*. К.: Преса України. 2012. С.28-33.

Чепіль М.М. Порівняльна педагогіка: навч. посіб. Київ, 2014. 216 с.

Слепкань З.І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі Київ, 2005. 239 с.

Національна доктрина розвитку освіти. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. / З.Н. Курлянд, Р.І. Хмельюк, А.В. Семенова. Київ, 2007. 495с.

Фрейман Г. Реалізація компетентнісно-орієнтованого навчання у практиці викладання історії в школі. *Історія в школі: Науково-методичний ж-л*. К.: Етносфера. 2010. С.23-29.

Вишневецький О. Людиноцентризм як педагогічна проблема на тлі сучасних цивілізаційних процесів. *Пед. думка*. 2008. №4. С. 3-13.

Баханов К.О. Шкільна програма з історії: Становлення змісту [Текст]. Харків: Видавнича група «Основа», 2009. 127 с.

Десятов Д.Л. Використання історичних анекдотів на уроках історії. Х.: Вид. група «Основа», 2010. 128 с.

Клясен Н.Л. Учитель року. Кращі уроки. Всесвітня історія. Х.: Вид. група «Основа», 2012. 127 [1] с.

Шулдик Г. О. Педагогічна практика : навч. посіб. для студ. пед. вузів. К. : Науковий світ, 2000. 143 с.

Удод Л. Моральна політика як нова цінність української демократії. *Вища школа : наук.-практ. вид*. 2013. № 6. С. 69–83.

Шестопалюк О. Громадянська освіта як фактор формування громадянських компетентностей сучасної молоді. *Рідна школа*. 2010. № 3. С. 33–35.

Ковалев, В. Н. Стресменеджмент (тренінг по управленню стрессами). *Практична психологія та соціальна робота*. 2011. № 9. С. 42–54.

Кондратець І. Пізнай себе : рефлексивні тренінги для педагогів. *Дошкільне виховання : наук. - метод. журн. для педагогів і батьків*. 2013. № 5 ; Палітра педагога. 2013. № 5. С. 13–16.

Розв'язати конфлікт мирними засобами / підгот. Л. Галіцина. *Управління освітою*. 2011. № 14, липень. С. 9–13.

Мацейків Т.І ПОТЕНЦІАЛ КУРСУ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ У ФОРМУВАННІ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ посилання: URL: <https://lib.iitta.gov.ua/719414/1/Стаття.Мацейків..pdf>

Гончарова О.С. Формування громадянської та соціальної компетентностей учнів на уроках історії посилання: URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/items/3f8ac139-cb07-4d95-9682-4a8f49ff292f>

Черушева, Галина Батрбеківна; Кравцова, Тетяна Олександрівна; Галицька-Дідух, Тамара Вячеславівна Актуальні проблеми викладання педагогічних дисциплін: формування

інтерактивного онлайн-середовища [Актуальні проблеми викладання педагогічних дисциплін: формування інтерактивного онлайн-середовища | Академічні візії \(academy-vision.org\)](#)

Хміль Н., Галицька-Дідух Т. Використання віртуальної та доповненої реальності в українській освіті [Використання віртуальної та доповненої реальності в українській освіті | Академічні візії \(academy-vision.org\)](#)

T Halyska-Didukh ...Pedagogical role of assessment at the current stage of stimulating the educational process <https://doi.org/10.46502/issn.1856-7576/2023.17.01.14>

T Halyska-Didukh Formation of the Competences “Initiative And Entrepreneurship” at the Lessons of History of Ukraine (10th Grade) <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/jpnu/article/view/3632>

T Halyska-Didukh Pedagogical role of assessment at the current stage of stimulating the educational process DOI: [10.46502/issn.1856-7576/2023.17.01.14](https://doi.org/10.46502/issn.1856-7576/2023.17.01.14)

Гладуш В. А., Лисенко Г. І. Педагогіка вищої школи: теорія, практика, історія. Навч. посіб. / В. А. Гладуш, Дніпро, 2014. 416 с.

Національна доктрина розвитку освіти. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. / З.Н.Курлянд, Р.І.Хмельюк, А.В. Семенова. Київ, 2007. 495с.

Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : Навчальний посібник. Київ, 2004. 352 с.

Викладач вищої школи : психолого-педагогічні основи підготовки / О.Г. Мороз, О. С. Падалка, В.І. Юрченко В; за заг. ред. академіка О. Г. Мороза. Київ, 2006. 208 с.

Гнезділова К.М., Касярум С.О. Моделі та моделювання у професійній діяльності викладача вищої школи: навч. посібник. Черкаси, 2011. 124 с.

3.4 Методичні рекомендації.

Як педагогічна категорія практика є складовою частиною навчального процесу та має на меті навчити студентів творчо застосовувати у педагогічній діяльності науково – теоретичні знання та практичні навички, отримані при вивченні психолого – педагогічних і спеціальних дисциплін, сприяти розвитку у майбутніх учителів стійкого інтересу до професійної діяльності.

Специфікою практичної діяльності студентів є те, що в ній у більшій мірі (порівняно з навчально - пізнавальною) здійснюється ідентифікація з професійною діяльністю вчителя, практика проводиться в умовах, адекватних умовам майбутньої самостійної педагогічної діяльності. Робота студента в період практики характеризується тією ж різноманітністю функцій, що й робота педагога. Вона – ланка в системі підготовки вчителя і виступає у якості самостійного, важливого джерела актуалізації педагогічної освіти, створення її життєвої цінності для поліпшення відносин. Сама система взаємовідносин має носити характер взаємодії і співпраці, маючи на увазі певну суб’єктивність позиції студента. Міркуючи над організацією педагогічної практики в навчально – виховному закладі, її керівник орієнтується не лише на виконання програми практики, але перш за все, ставиться до кожного студента як до унікальної особистості. Кожен практикант повинен мати можливість висловити свою думку, отримати необхідну консультацію, допомогу або роз’яснення тієї чи іншої ситуації.

Добре відомо, що сформованість професійного інтересу сприяє позитивному відношенню студентів до обраної спеціальності, поступового і безболісного включення їх в самостійну навчальну діяльність. Студент, який прийшов в школу без любові до своєї професії,

перетворюється в урокодавця, для якого особистість учня - на другому плані. Такий вчитель не зможе ефективно здійснювати духовно-моральне виховання підростаючого покоління. Саме під час проходження педпрактики студент може реалізувати себе в якості вчителя, проявити свої професійні та творчі здібності, переконатися в правильності вибору майбутньої професії. Серед проблем, з якими ви можете стикнутися є: – налагодження дисципліни в класі; – проблеми психологічної підготовки до уроку; – відбір навчального матеріалу до уроку; – відсутність контакту з класом. Ці і інші питання ви можете задавати вашим методистам. З допомогою викладачів ви повинні навчитися нейтралізувати ці чинники.

Педагогічна практика повинна носити особистісно-орієнтований, творчий характер і сприяти виробленню індивідуального стилю педагогічної діяльності. Важливо орієнтувати студентів на інноваційну діяльність під час педпрактики в школі; ▪ проведення спеціальних занять з підготовки студентів до педпрактики в школі; ▪ встановлення тісного взаємозв'язку з вчителями; ▪ використання рейтингової системи при оцінюванні педпрактики. Крім цього, виділимо принципи організації педагогічної практики, в напрямку реалізації яких можливе підвищення її ефективності: ▪ демократизація: залучення до практики уваги вчителів, адміністрації шкіл; утвердження відносин рівноправності, співпраці, взаємодопомоги, відповідальності; забезпечення варіативності змісту практики та ін.; ▪ гуманізація: поворот до особистості студента, подолання відчуження студентського колективу та професорсько-викладацького складу від педпрактики; відхід від орієнтації на усередненого студента, створення умов для розкриття його творчих можливостей; ▪ фундаменталізація: встановлення реального зв'язку практики з вивченням теоретичних дисциплін; актуалізація теоретичних знань в період практики; формування потреби в безперервному підвищенні свого освітнього рівня; ▪ практична спрямованість: посилення уваги до оволодіння професійними практичними вміннями і навичками; розширення обсягу прикладних психолого-педагогічних умінь і навичок; ▪ безперервність: організація педпрактики протягом усього періоду навчання у ЗВО; ▪ інтеграція: здійснення синтезу знань, що відтворюють закономірні зв'язки між різними науками; ▪ врахування змін у системі освіти: формування навичок самоосвіти, здатності швидко освоювати нові методичні розробки; орієнтація студентів на інноваційну діяльність у навчальних закладах.

Складові процесу навчання

<p>Діяльність учителя (навчання)</p> <ul style="list-style-type: none"> • виклад змісту навчального матеріалу • керівництво діяльністю учнів • розвиток пізнавальних здібностей та інтересів • формування світогляду учнів • формування навичок і культури праці учнів • оцінка знань, умінь і навичок учнів 	<p>Діяльність учнів (учіння)</p> <ul style="list-style-type: none"> • споглядальна (сприйняття, обдумування, розуміння) • відтворювальна (повторення, закріплення навчального матеріалу) • творча (застосування знань на практиці)
<p>Знання, вміння, навички, світогляд, свідомість, поведінка, почуття, прийоми інтелектуальної праці</p>	
<p>Зміст навчального матеріалу</p> <ul style="list-style-type: none"> • факти • поняття • теорії • правила • закономірності • принципи 	<p>Засоби навчання</p> <ul style="list-style-type: none"> • наочні посібники • підручники і навчальні посібники • книги • словники • довідники • технічні засоби навчання • комп'ютери • спеціальне навчальне обладнання

Класифікація методів навчання

За джерелами знань		
Словесні	Наочні	Практичні
<ul style="list-style-type: none"> розповідь бесіда пояснення лекція робота з книгою 	<ul style="list-style-type: none"> спостереження ілюстрація демонстрація наочних посібників і ТЗН 	<ul style="list-style-type: none"> робота з джерелами завдання робота з контурною картою написання історичних творів, есе ін.
За характером пізнавальної діяльності		За дидактичною метою
<ul style="list-style-type: none"> пояснювально-ілюстративні репродуктивні проблемні частково-пошукові дослідницькі 		<ul style="list-style-type: none"> вивчення нового матеріалу закріплення повторення формування вмінь і навичок перевірки знань

Основним підходом до впровадження системи навчання і виховання у сучасній школі залишається класно-урочна система, за якої провідною формою організації навчально-виховної роботи є урок. У дидактиці під **уроком** розуміють основну одиницю освітнього процесу, чітко обмежену часовими рамками, планом роботи та складом учнів (класом). Стосовно процесу навчання урок виконує інтегруючу роль, оскільки відображає та поєднує такі його компоненти: мету, зміст, методи, засоби навчання, взаємодію вчителя та учнів.

Методисти **сучасним уроком** вважають таку форму навчання, яка своїми цілями (освітньою, розвивальною, виховальною), змістом, структурою та методами проведення відповідає найновішим вимогам теорії й практики навчання у школі і є високоефективною.

Основними завданнями сучасного уроку є:

- відповідність навчального матеріалу з історії вимогам науковості, оптимальності, єдності навчання і виховання, зв'язку з життям;
- реалізація комплексної мети уроку: навчальної, виховної та розвивальної;
- урахування вікових особливостей учнів та їх пізнавальних можливостей, інтересів і запитів;
- реалізація інноваційних технологій сучасного уроку;
- інтегральність уроку (використання міжпредметних зв'язків);
- цілеспрямованість і копітка робота над пізнавальними завданнями і запитаннями, що виникають у результаті створення проблемних ситуацій;
- практична спрямованість уроку – розвиток історичного мислення учнів.

У працях сучасних методистів сформульовані основні вимоги до уроків історії, які орієнтують учителя на те, щоб кожен його урок сприяв розвитку пізнавальних інтересів учнів, формуванню навичок самостійного здобуття знань, прищеплюванню любові до праці.

Вимоги до сучасного уроку:

- гігієнічні (температурний режим, норми освітлення, чергування видів навчальної роботи і т.п.);
- загально педагогічні (урахування вікових та індивідуальних особливостей учнів, створення емоційно-актуальної атмосфери уроку, педагогічний такт і культура мови, пізнавальна самостійність учнів, чітке визначення освітніх, виховних і розвиваючих завдань уроку);
- відповідна теоретичне підґрунтя має визначати науковий рівень змісту уроку;
- за умови належного наукового рівня забезпечувати оптимальність змісту уроку;
- урок має бути містким, але не перевантаженим, бо порушення цієї умови призводить до механічного запам'ятовування матеріалу, послаблення інтересу, затримки загального розвитку;

- слід урізноманітнювати організаційні форми уроків історії, вдосконалювати їхню структуру, раціонально використовувати час;
- урізноманітнювати види робіт, методи та прийоми навчання і викладання, організаційні форми уроку, широко поєднувати індивідуальні, групові та фронтальні форми роботи;
- забезпечувати інтенсивну практику учнів, цілеспрямовану і систематичну роботу над розвитком історичного мислення;
- постійно активізувати учнів (максимальне включення до різних видів діяльності) і розвивати їхню самостійність та ініціативність;
- урахувати навчально-виховні можливості уроку, передбачати, щоб зміст сприяв вихованню (національному, розумовому, моральному, естетичному) особистості учня;
- виховувати в учнів стійкий інтерес до історії;
- постійно збуджувати позитивне емоційне ставлення до навчання, стимулювати інтелект та естетичні потреби школяра;
- дбати про високу педагогічну культуру вчителя-історика, його постійне духовне збагачення, ідейно-моральне зростання.

Специфічні вимоги до уроків історії:

- ❖ дбаючи про науковість змісту уроку, слід користуватися лише достовірними відомостями, в яких відсутня розбіжність у поглядах вчених-істориків;
- ❖ у забезпеченні наукового рівня змісту уроку та піднесенні інтересу учнів до предмета варто ознайомлювати їх з найновішими досягненнями історичної науки;
- ❖ не слід надмірно захоплюватися фактажем, варто дбати про знання карти, хронології, історичної термінології;
- ❖ оптимальне наповнення змісту уроку історії значною мірою досягається через вивчення історичного матеріалу укрупненими, логічно завершеними частинами із використанням узагальнюючих таблиць, схем тощо;
- ❖ важливо виділяти з широкого кола відомостей найбільш істотне, головне, узагальнювати і систематизувати вивчене на основі певного теоретичного положення, історичного поняття або правила;
- ❖ важливе місце у змісті уроку посідає цілеспрямована, систематична і копітка робота над пізнавальними завданнями і запитаннями;
- ❖ попередньо орієнтувати учнів на важливість матеріалу, який вивчається;
- ❖ органічно і раціонально поєднувати на уроці роботу над засвоєнням матеріалу;
- ❖ необхідно, щоб історичний матеріал, практичні завдання сприяли вихованню особистості учня, розкривали суть історії як суспільного явища, її комунікативні функції, закономірності розвитку.

Діяльність студентів під час педагогічної практики як помічника класного керівника

Дана діяльність передбачає розвиток таких професійно-педагогічних здібностей, умінь і навичок: 1) рефлексивно-аналітичних: здатність аналізувати свою діяльність, помилки і успіхи, зрозуміти свої сильні і слабкі сторони для самовдосконалення і планування роботи; уміння ставити педагогічний діагноз; шляхом спостереження і аналізу оцінювати рівень індивідуального розвитку школяра, впливу товариського середовища на учня; 2) організаторських: уміння ставити перед собою і дітьми мету, причому саме таку, що дасть очікуваний результат; уміння планувати діяльність з учнями, визначати відповідальних за її здійснення; уміння розділяти мету на менш значні завдання і перетворювати їх у диференційовані завдання для групової та індивідуальної роботи класу; здатність створювати позитивну установку на діяльність, використовувати різноманітні методи стимулювання (змагання, заохочення), передбачати та планувати можливість індивідуальної самореалізації для дітей тощо; 3) комунікативних: уміння налагодити контакт, взаєморозуміння з кожною дитиною, вірити в неї, в її сили і можливості. Демонструвати бажання

зрозуміти, підтримати і захистити її, уміння коректувати міжособистісні відносини між дітьми; виступати справедливим арбітром при вирішенні конфліктів.

Нааявність перерахованих професійних здібностей і умінь допоможе Вам у роботі з підлітками. Основні завдання виховної діяльності вчителя є:

- Організація різноманітної, творчої особистісно-і суспільно значущої діяльності дітей в класі як моделі, образу подальшого гідного життя, в процесі якої здійснюється розвиток і благополучна соціалізація вихованців («потреби в творчій діяльності»).

- Створення умов для збереження і зміцнення здоров'я вихованців («потреби бути здоровим»).

- Створення сприятливого морально-психологічного клімату в колективі, полегшення умов захищеності кожного його члена («потреби в захищеності»).

- Створення умов для самоствердження кожного вихованця у формах суспільно-прийнятної поведінки, набуття кожним необхідної для нього поваги, соціального статусу у середовищі однолітків («потреби у повазі, у визнанні»).

- Створення умов і надання допомоги у пошуках і придбанні цінностей і сенсу життя, розуміння мети перебування у школі і після її закінчення («потреби у сенсі життя»).

- Психолого-педагогічна просвіта вихованців, навчання їх засобам робити правильний вибір, прийомам саморегуляції, самоуправління і самовиховання як найважливішим умовам благополучної соціалізації і саморегуляції людини в майбутньому дорослому житті («потреби в самореалізації»).

- Виховання почуттів. Прищеплення оптимістичного світосприйняття, навчання (в тому числі на власному прикладі) радісному життю, кожній його хвилині. Зробити школу «школою радості»

Призначення і завдання класного керівника

Класний керівник – це професіонал-педагог, духовний посередник між суспільством і дитиною в засвоєнні культури, накопиченої людством, який організує систему відносин через різні види виховної діяльності, створює умови для індивідуального вираження кожної дитини і здійснює індивідуальний коректив розвитку кожної особистості. Основне призначення класного керівника – створення умов для максимального розвитку кожної особистості, збереження її неповторності і розкриття її потенційних здібностей. Функції і зміст роботи класного керівника

Основними функціями класного керівника є:

1. Аналітична: - вивчення індивідуальності учнів; - аналіз вивчення характеру колективу, що розвивається, та особистості; - аналіз та оцінка сімейного виховання кожної дитини; - аналіз та оцінка рівня вихованості особистості і колективу.
2. Організаційно-координуюча: - організація і стимуляція різноманітної діяльності дітей; - встановлення зв'язку школи з сім'єю; - робота з «малим» педколективом; - індивідуальний вплив на кожного учня і колектив – суб'єкт цієї діяльності; - забезпечення найкращих матеріально-побутових умов для цієї діяльності.
3. Комунікативна: - регуляція міжособистісних стосунків між дітьми; - встановлення оптимальних взаємостосунків «учень-учитель»; - сприяння загальному позитивному психологічному клімату в колективі; - допомога учням у встановленні стосунків з людьми. Провідні цілі класного керівництва - Безпосереднє спостереження за індивідуальним розвитком школяра. - Сприяння створенню найбільш сприятливих умов для формування його особистості. - Здійснення необхідних педагогічних корективів у системі його виховання. - Організація необхідних виховних впливів для створення сприятливого мікро середовища і високого психологічного клімату в класі. - Координація зусиль усіх дорослих і педагогів, які впливають на становлення особистості вихованців. Основні завдання вихователя, що впливають із визначених цілей : - Створення класного колективу як виховуючого середовища, що забезпечує соціалізацію кожної дитини. - Організація усіх видів групової, колективної і індивідуальної діяльності, що залучає учнів до суспільно-ціннісних стосунків. - Корекція індивідуального розвитку учнів класу, що сприяє вільному і повному розкриттю всіх здібностей школярів та їх формуванню. Форми роботи класного керівника з учнями.

Класний керівник є творцем цікавих справ для учнів і різних форм роботи. Слід враховувати, що пріоритетними для сучасних школярів є такі форми роботи як дискусійні, ігрові,

змагальні, творча праця, художня творчість, рольовий тренінг, психологічні, що дозволяють учневі усвідомлювати саму себе. Кількість форм колективної і групової діяльності нескінченна. Вибір і створення нових форм визначається як цілями виховання конкретного колективу, так і конкретними обставинами. Зміст та завдання педагогічної практики з виховної роботи Зміст діяльності студента в період практики включає: 1. Ознайомлення з навчально-виховною роботою школи (бесіда з директором школи, психологом, лікарем, вчителем, класним керівником, куратором). 2. Вивчення учнів класу і характеру їх відносин (у процесі відвідування уроків, бесід з вчителями, окремими учнями і учнівським активом, вивчення документації класу і окремих учнів з використанням комплексу психолого-педагогічних методик). 3. Вивчення особливостей педагогічної майстерності вчителя-вихователя та системи його роботи у відповідності з програмою виховання учнів. 4. Участь у навчально-виховній роботі (підготовка і проведення окремих видів виховних справ: надання допомоги активу класу, окремим учням в організації їх діяльності і вирішенні проблем, організація чергування класу по школі, чергування в класі, участь у трудових справах.

Рекомендовані виховні заходи для учнів 9-11 класів

Старший шкільний вік – це час прийняття перших значимих у житті рішень. Діти повинні вміти проявляти самостійність, обмірковувати прийняті рішення, проектувати своє майбутнє життя, демонструвати відповідальність у прийнятті рішень, замислюватися про те, як ухвалене рішення вплине не тільки на їх долю, але й на долю людей, які поруч із ними.

Старшокласники повинні вчитися під час позакласної роботи моделювати своє майбутнє життя в соціумі. Вони мають право на спілкування з педагогами на рівних, вони хочуть відверто висловлювати свою життєву позицію, осмислювати її в полеміці з дорослими людьми. Старшокласники повинні активно приймати на себе турботу про молодших і літніх людей. Школа повинна дати учням можливість виявити свої моральні цінності на практиці для блага інших людей. Учитель має допомогти школярам усвідомлення таких понять як кохання, сім'я. Вони повинні не тільки одержувати приємне від членів сім'ї, але й робити для них приємні вчинки; поважати працю інших і не боятися трудитися для інших; не ділити домашні обов'язки на чоловічі і жіночі, пробувати себе в різних ролях; не намагатися переробляти інших під себе й не дозволяти переробляти себе під інших; зважати на чужу думку, навіть якщо вона розходиться з вашою думкою; довіряти членам сім'ї й бути відданим їй.

У цей період дорослі основну увагу приділяють інтелектуальному розвитку дітей. Однак необхідно не забувати про фізичний розвиток, виховувати порядність у спорті і т.ін.

Можливі наступні заходи:

- пошукові заходи старшокласників «Пишемо історію свого міста (села);
- походи місцями бойової слави;
- зустрічі з ветеранами й допомога їм;
- конкурси «Лист ветеранові», «Військові історії моєї сім'ї», «У житті завжди є місце подвигу»;
- правові тренінги;
- зустрічі із представниками правоохоронних органів «Вивчасмо право»;
- зустрічі із представниками медичних установ;
- спецкурси з правової і воєнно-історичної тематики;
- свята, присвячені пам'ятним датам, пам'ятним подіям рідного краю.
- клуб «Відкрита трибуна. Поговоримо про моральні категорії»;
- класні збори за підсумками чверті, навчального року «Про себе вголос і тільки правду»;
- конкурси творів «Мій моральний ідеал»;
- ігрові тренінги моделювання сімейних і подружніх ситуацій;
- диспути й дебати старшокласників і батьків (наприклад, «Що важливіше в сім'ї – гірка правда або солодка неправда?», «Кого слухати – друзів чи батьків?», «Шлюб з любові або шлюб з розрахунку?», «Наслідки сексуальних відносин», «Якою я бачу мою майбутню сім'ю?», «Кращі фільми про любов чоловіка й жінки» ін.);

- відвідування дитячих відділень лікарень, дитячих будинків, будинків для людей похилого віку й шефські концерти в них;
- дослідження думки старшокласників на тему «Чим дорожу в рідній школі»;
- зустрічі з адміністрацією школи за назвою «Є питання!»;
- випуск загальношкільної газети,
- дебатні зустрічі «Який він – професіонал XXI століття?», «Я і моя майбутня професія.

Моя думка й думка експертів»;

- години спілкування («Про кращих людей моєї майбутньої професії», «Навчальний заклад, у якому я хочу вчитися в майбутньому», «Якою повинна бути людина моєї майбутньої професії», «Які фахівці потрібні на ринку праці?» та ін.);

- екскурсії на підприємства, до науково-дослідних інститутів, до ВНЗ для знайомства з професіями;

- дослідження впливу сім'ї, значимих людей і соціальної ситуації на вибір майбутньої професії;

- олімпійський фестиваль спортивних надій;

- організація позакласної спортивної роботи з малятами в початковій школі, у групах продовженого дня;

- свято ушановування переможців-старшокласників «Ціна спортивної перемоги»;

- дебати в масштабі школи «Культура й спорт», «Сила є, розуму не треба?»;

- дискотеки, вечори танців;

- фестиваль 11-х класів «Останнє шкільне літо».

Види співпраці класного керівника з батьками

Співпраця класного керівника з батьками може проводитись у різноманітних формах із використанням різних методів педагогічної діяльності. У практичній роботі класний керівник використовує колективні й індивідуальні форми взаємодії. Причому в тому й іншому випадку використовується як традиційні, так і нетрадиційні форми роботи.

Батьківські збори – найбільш поширена форма роботи з батьками. На них обговорюються проблеми успішності, виховання спілкування класного та батьківського колективів. Батьківські збори повинні стати школою освіти батьків, повинні розширювати їхній педагогічний кругозір, стимулювати бажання стати добрими батьками. На батьківських зборах аналізуються навчальні досягнення учнів, їхні можливості, етапи просування класу в навчальній діяльності. Батьківські збори – це демонстрація успіхів, яких досягла дитина. Розмова на батьківських зборах має йти не про бали, а про якість знань і міру інтелектуальних зусиль, що відповідають пізнавальній і моральній мотивації. Є багато варіантів проведення батьківських зборів. Тематика і методика зборів повинні враховувати вікові особливості учнів, рівень освіченості, зацікавленості батьків, цілі та завдання виховання, що стоять перед школою.

Тематичні батьківські конференції з обміну досвідом виховання дітей, на які запрошуються як представники батьківської та педагогічної громадськості, так і діячі науки, культури, представники громадських організацій. Конференції мають величезне значення в системі виховної роботи школи та класу. На них мають обговорюватись проблеми суспільства, активними членами якого стануть діти; проблеми конфліктів батьків та дітей і шляхи виходу з них; проблеми наркотиків; питання сексуального виховання в родині. Батьківські конференції повинні готуватись дуже ретельно, з обов'язковою участю шкільного психолога та соціального педагога. їхнім завданням, зокрема, є проведення соціологічних і психологічних досліджень з проблематики конференції та їх аналіз, а також знайомство учасників конференції з результатами досліджень. Активними учасниками конференцій виступають самі батьки. Вони готують аналіз проблеми з позиції власного досвіду.

Диспут, дискусія – обмін думками з проблем виховання – одна з найцікавіших для батьків форм підвищення педагогічної культури. Ця форма стимулює педагогічне мислення батьків, дозволяє підключати їх до обговорення найважливіших проблем. Результати диспутів та дискусій сприймаються з більшою довірою, ніж лекції.

Презентація досвіду родинного виховання проводиться на базі класу, класів однієї паралелі, батьків дітей різних вікових категорій. Це можуть бути як власне презентації, так і вечори запитань та відповідей. Ця форма роботи проводиться із залученням психологів, юристів, та інших спеціалістів, які проводять аналіз успіхів родинного виховання та дають рекомендації відносно попередження помилок у вихованні дітей як з боку батьків, так і з боку педагогів.

Індивідуальна робота з батьками з окремих питань значною мірою проводиться з батьками учнів, які потребують підвищеної педагогічної уваги. Але не слід нехтувати індивідуальною роботою з батьками інших учнів, у тому числі й успішних, оскільки в процесі цієї роботи ви краще пізнаєте як учнів, так і їх батьків, заручитесь їх підтримкою у вирішенні проблем класу.

Індивідуальні консультації – одна з найважливіших форм взаємодії класного керівника з родиною. Особливо вона необхідна, коли педагог набирає клас. Для того щоб перебороти занепокоєння батьків, острах розмов про свою дитину, необхідно проводити індивідуальні консультації-співбесіди з батьками. Готуючись до консультації, необхідно визначити ряд питань, що допоможуть плануванню виховної роботи з класом. Індивідуальна консультація повинна мати ознайомлювальний характер і сприяти створенню контакту між батьками і вчителем. Учитель повинен дати батькам можливість розповісти йому все те, із чим вони хотіли б ознайомити вчителя в неофіційній обстановці, і з'ясувати необхідне для своєї професійної роботи з дитиною:

- особливості здоров'я дитини;
- її захоплення, інтереси;
- переваги в родинному спілкуванні;
- поведінкові реакції;
- особливості характеру;
- мотивація навчання;
- моральні цінності родини.

Під час індивідуальної консультації можна використовувати анкету «Моя дитина»:

1. Коли вона народилася, то...
2. Найцікавішим у перші роки її життя було...
3. Про здоров'я можна сказати наступне...
4. Коли постало питання про підготовку до школи, то ми...
5. Її ставлення до школи було...
6. У перші роки вона вчилася в основному...
7. Їй подобалися такі предмети, як...
8. Стосунки з першою вчителькою були...
9. Спілкуючись з однокласниками...
10. Труднощі у вихованні пов'язані з...
11. Хотілося б, щоб педагоги звернули увагу на...

У вихованому арсеналі класного керівника має величезне значення бесіда, її найкраще використовувати з метою попередження конфліктних ситуацій, для налагодження взаємин між батьками і дітьми, між окремими педагогами і родиною. Використовувати бесіду в роботі з батьками необхідно для того, щоб налагодити довірчу атмосферу, виявити важкі точки дотику в конфліктних ситуаціях. У бесіді класний керівник має більше слухати, а не захоплюватися повчальними порадами.

Однією з форм взаємодії класного керівника і родини є **відвідування учнів удома**. Педагог має попереджати про свій візит. Відвідування можливе тільки після одержання дозволу батьків. Відвідування педагогом родини повинне справити в родині добре враження. Для цього необхідно спочатку поговорити на відверті теми, розпитати про традиції, звичаї, спільне проведення дозвілля в родині й лише потім обговорювати причину приходу в родину.

Тематика консультацій для батьків

1. Дитина не хоче вчитися. Як їй допомогти?
2. Як розвинути пам'ять дитини?

3. Єдина дитина в родині. Шляхи подолання труднощів у вихованні.
4. Покарання дітей. Яким йому бути?
5. Тривожність дітей. До чого вона може привести?
6. Сором'язлива дитина. Проблема сором'язливості та шляхи її подолання.
7. Брутальність і нерозуміння в родині.
8. Талановита дитина.
9. Друзі дітей.
10. Декілька поколінь під одним дахом. Проблеми спілкування.

Батьківські читання — цікава форма роботи з батьками, яка дає можливість батькам не тільки слухати лекції педагогів, а й вивчати літературу з проблеми і брати участь у її обговоренні. Батьківські читання можна організувати в такий спосіб: на перших зборах на початку навчального року батьки визначають питання педагогіки і психології, що їх найбільше хвилюють. Учитель збирає інформацію й аналізує її. За допомогою шкільного бібліотекаря й інших фахівців визначаються книги. Батьки читають книги, а потім використовують рекомендовану літературу в батьківських читаннях. Особливістю батьківських читань є те, що, аналізуючи книгу, батьки повинні викласти власне розуміння питання і зміну підходів до його вирішення після прочитання книги.

Батьківські вечори проводяться в класі 2-3 рази на рік без присутності дітей. Батьківський вечір – це свято спілкування з батьками друга твоєї дитини, це свято спогадів про своє дитинство і дитинство власної дитини, це пошук відповідей на питання, що перед батьками ставить власна дитина.

Теми батьківських вечорів можуть бути найрізноманітнішими. Головне, вони повинні вчити слухати і чути один одного, самого себе, свій внутрішній голос.

Теми батьківських вечорів

1. Рік народження дитини – яким він був?
2. Перші книжки дитини.
3. Майбутнє моєї дитини. Яким я його бачу?
4. Друзі моєї дитини.
5. Свята нашої родини.
6. «Можна» і «не можна» у нашій родині.
7. День народження нашої родини. Як ми його святкуємо?

Батьківські тренінги. Батьківські тренінги – це активна форма роботи з батьками, що хочуть змінити свою взаємодію із власною дитиною, зробити її більш відкритою і довірливою. У батьківських тренінгах повинні брати участь обоє батьків. Від цього ефективність тренінгу зростає і результати не змушують себе чекати. Тренінг проводиться із групою, що складається з 12-15 осіб. Батьківські тренінги будуть успішними, якщо всі батьки активно братимуть у них участь і регулярно їх відвідуватимуть. Щоб тренінг був результативний, він має складатися з 5-8 занять. Батьківський тренінг проводиться як правило психологом школи, що дає можливість батькам на час відчути себе дитиною, пережити емоційно ще раз дитячі враження.

З великим інтересом батьки виконують такі тренінгові завдання, як «дитячі гримаси», «улюблена іграшка», «мій казковий образ», «дитячі ігри», «спогад дитинства», «фільм про мою родину».

Батьківські ринги – одна з дискусійних форм спілкування батьків і формування батьківського колективу. Батьківський ринг готується у вигляді відповідей на запитання з педагогічних проблем. Запитання вибирають самі батьки. На одне запитання відповідають дві родини. У них можуть бути різні позиції, різні думки. Інша частина аудиторії в полеміку не вступає, а лише підтримує думки родин оплесками. Експертами в батьківських рингах виступають учні класу, визначаючи, яка родина у відповідях на запитання була ближчою до правильного трактування відповіді. І традиційні, і нетрадиційні методи і форми взаємодії класного керівника з батьками учнів мають одну загальну мету – щастя юної особистості, що входить у сучасне культурне життя.

Поради педагогам і батькам

Якщо:

- дитину постійно критикують, вона вчиться ненавидіти;
- дитину висміюють, вона стає замкнутою;
- дитину хвалять, вона вчиться бути шляхетною;
- дитину підтримують, вона вчиться цінувати себе;
- дитина росте в докорах, вона вчиться жити з почуттям провини;
- дитина росте в терпимості, вона вчиться розуміти інших;
- дитина росте в чесності, вона вчиться бути справедливою;
- дитина росте в безпеці, вона вчиться вірити в людей;
- дитина живе у ворожнечі, вона вчиться бути агресивною;
- дитина живе в розумінні і дружелюбності, вона вчиться знаходити любов у цьому світі.

Ці поради виникли на базі життєвих практичних спостережень, осмислення педагогічної практики. Висловлені положення можуть використовуватися в практичній роботі з батьками, а також як теми зборів і бесід.

Поради для лекцій

Доцільність і необхідність лекції як важливої форми організації навчального процесу у закладах вищої освіти зумовлена такими причинами:

- лекція в окремих випадках є основним джерелом наукової, навчальної інформації у зв'язку з відсутністю необхідних підручників і посібників;
- викладач повідомляє сучасну наукову інформацію, результати останніх досліджень, що не знайшли висвітлення у підручниках і посібниках;
- у змісті лекції викладач має змогу використати результати власних спостережень, досліджень, а також і своїх колег;
- існують різноманітні наукові концепції, підходи до трактування сутності явищ, понять, що можуть бути доступно і стисло висвітлені викладачем;
- деякі факти, теорії, концепції неоднозначно, суперечливо або складно обґрунтовуються в науковій літературі і потребують дохідливого пояснення лектором;
- під час лекції викладач має змогу здійснювати вплив на формування ціннісних орієнтацій студентів, розкривати у змісті не лише наукові поняття, положення, але й світоглядні, моральні, етичні ідеї та норми.

Позитивні сторони лекції будуть підсилені, а слабкі зменшені, за умови, якщо викладач:

- взаємодіє, спілкується зі студентами як рівноправними партнерами, суб'єктами спільної навчально-пізнавальної діяльності;
- стимулює активність студентів, розвиток їхнього критичного, творчого мислення шляхом постановки проблемних питань, залучення їх до дискусії, діалогу, висловлювання власних міркувань;
- регулює увагу студентів, спонукає їх до слідкування за власною думкою;
- не критикує судження слухачів, а лише здійснює відгук на їхні міркування, спирається на них під час викладу змісту;
- висловлює власні точки зору, виявляє своє захоплення відповідною темою, галуззю науки;
- постійно здійснює зворотній зв'язок, слідкує за динамікою емоцій студентів, перевіряє рівень осмислення ними навчальної інформації.

II. Вимоги до проведення лекції:

- створення психологічно-комфортної атмосфери взаємодії зі студентами, атмосфери співробітництва та спільного міркування;
- дотримання лектором педагогічного такту, вияв уважного, позитивного ставлення до студентів;
- науковість та інформативність викладання, застосування сучасних наукових підходів;
- доказовість, аргументованість викладу основних положень;
- логічність, послідовність, системність висвітлення змісту навчальної інформації;
- доступність, ясність, чіткість пояснення, інтерпретації наукових положень;
- включення у зміст актуальних соціальних, моральних проблем, інформації, значущої для професійної діяльності, особистісного розвитку студентів;

- активізації мислення студентів, опора на їхній життєвий досвід;
- емоційність викладу навчального матеріалу;
- застосування аудіовізуальних засобів, дидактичних матеріалів.

III. Структура лекції

Процес організації лекцій складається з трьох частин:

- вступна
- основна
- заключна

У вступній частині викладач:

- встановлює контакт з аудиторією: вибір пластичної пози, доброзичливої міміки, жестів, відкритості до аудиторії, середнього рівня мускульної мобілізації; позбуття просторових, термінологічних бар'єрів; показ особистого позитивного психоемоційного стану і готовності до взаємодії; встановлення позиції "Ми";
- налагоджує зв'язок із пройденим навчальним матеріалом і новою інформацією, визначає її місце у системі тем, розділів навчального курсу; прогнозує її подальший розгляд;
- повідомляє тему лекції, створює у студентів позитивну установку на її вивчення;
- визначає основні питання, що будуть розглядатися під час лекції; повідомляє і дає коротку характеристику основної рекомендованої літератури;
- захоплює увагу студентів шляхом творчого поєднання різноманітних методичних прийомів: коротка емоційна розповідь про реальні події, історії з власного життя, цікаві факти тощо; виявлення новизни навчальної інформації (показ таких сторін, що перевищує очікування студентів); показ викладачем власного інтересу до теми, переживань, думок.

Вступна частина не повинна займати багато часу – лише 5–6 хв. Але від початку залежить подальший хід лекції. Головне завдання викладача на цьому етапі – залучення самих студентів до лекції, психологічна підготовка їх до сприймання основного навчального матеріалу. Зазначені етапи вступної частини є взаємопов'язані; дотримуватися їх варто в довільній формі; деякі з них діють одночасно.

Основна частина лекції тісно поєднана з вступною. Перехід до неї іноді є непомітним для студентів. Для організації активного сприймання ними нової навчальної інформації викладач може:

- поставити питання, на яке немає готової відповіді, але яке загострює увагу;
- запросити студентів до повідомлення своїх міркувань щодо конкретних ідей;
- зробити екскурс в історію розвитку явищ, понять, що розглядаються на лекції;
- шляхом методу мозкової атаки стимулювати студентів до обміну ідеями щодо визначеної викладачем проблеми.

Основна частина лекції є найбільш відповідальною і тривалішою у часі. В цій частині викладач висвітлює зазначені на початку лекції питання, обґрунтовує необхідні теоретичні положення.

Відповідно до сутності кожного питання

викладач обирає доцільні методи, прийоми у єдності з необхідною формою викладу. Варто, щоби шлях висвітлення кожного питання був відмінним і зумовлював своєрідний стиль діяльності і поведінки педагога. Не зважаючи на деякі відмінності, схема і вимоги до розгляду питань, що відповідають загальноприйнятим вимогам до лекції є однаковими. Протягом основної частини викладач використовує такі ідеї:

- у процесі організації сприймання студентів спрямовує розвиток їхніх уявлень на виокремлення суттєвих (критеріальних) ознак явища, поняття;
- постійно дбає про адекватне розуміння слухачами навчальної інформації шляхом пояснення, інтерпретації суттєвих ознак явища, розгляду їх у різних виявах, для цього застосовує різноманітні варіанти поєднання методів, прийомів формування мислительних дій студентів (аналізу, синтезу, індукції, дедукції, аналогії, порівняння, розрізнення, узагальнення тощо);

- постійно контролює рівень розуміння, осмислення студентами навчального матеріалу шляхом візуального контакту з аудиторією, постановки питань: “Ваша думка?”, “А чому...?”, “Що краще...?”;
- у процесі висвітлення кожного питання розмірковує разом зі студентами про його об’єктивну і суб’єктивну значущість, зв’язок з професійною і практичною діяльністю;
- визначає різні альтернативні підходи, теорії розгляду понять, явищ, спонукає студентів до самостійної оцінки, вибору цих підходів;
- слідує за логікою власного викладу, обґрунтування положень, міркування, мовлення; застосовує різні методи логічної побудови змісту навчальної інформації (індукції, дедукції), дбає про системність, послідовність, наступність у висвітленні; кожне положення аргументує, підтверджує;
- стимулює активне слухання та участь студентів в оволодінні знаннями, залучає їх до обговорення теоретичних положень, ідей, актуалізації власного життєвого досвіду;
- постійно підтримує психологічно-комфортну атмосферу під час лекції, контакт зі студентами: уникає жорсткого контролю, проте підтримує порядок; відгукується на висловлення студентів, їхні питання; показує розуміння внутрішнього стану студентів; спостерігає за усіма змінами в аудиторії, зауважує тільки ті моменти, які негативно впливають на увагу, активність, емоції, поведінку студентів;
- підтримує і розвиває інтерес студентів до навчального матеріалу, позитивну мотивацію процесу пізнання, пошуку.

Заключна частина лекції є не менш важливою. Це є останній акорд у виконанні діяльності. Не вдаль закінчення лекції здатне погасити позитивні враження, емоції студентів, отримані студентами протягом лекції. У цій частині педагогу доцільно бути особливо обережним. Втома студентів, які втрачають увагу, поглядають на годинники, починають вести розмови, а також виснаження викладача можуть викликати втрату ним контролю над слухачами або самоконтролю. Тому викладач іноді закінчує лекцію без загальної оцінки, процесу висновків і підсумків щодо обговореної навчальної інформації, виокремлення провідних ідей, знань. Окрім цього, лекцію необхідно завершити на такому ж мажорному, оптимістичному рівні, із такою ж енергією, як і на початку.

У заключній частині викладач:

- здійснює логічні, лаконічні висновки про основні поняття, положення, теорії, що розглядалися;
- нагадує про семінарські заняття, визначає характер обговорення та аналізу висвітлених ідей на цьому занятті, прагне не завантажувати студентів великим обсягом інформації;
- дає студентам можливість висловитися щодо лекції, явищ, що вивчалися, поставити питання;
- коротко повідомляє проблеми, що будуть розглядатися у наступній лекції у взаємозв’язку з висвітленими, створює позитивні очікування щодо наступної зустрічі;
- дякує студентам за увагу і прощається з аудиторією.

IV. Підготовка викладача до проведення лекції

Підготовка лекції – це напружена, складна, відповідальна діяльність викладача, що потребує значної концентрації зусиль і вияву майстерності. Цей процес вимагає тривалого часу і передбачає не тільки написання тексту лекції, але й:

- психологічну підготовку педагога до її проведення;
- глибоке осмислення мети лекції, сутності головних положень, ідей;
- “внутрішнє переживання” її змісту;
- вироблення педагогом власних переконань у його значущості, впевненості у своїх знаннях;
- оволодіння майстерністю виступу і взаємодії з аудиторією.

Процес підготовки лекції складається з таких етапів:

- визначення теми, її місця в навчальному курсі, зв’язку з попередніми і наступними темами; коротке, чітке, лаконічне формування теми;
- постановка та осмислення мети лекції як очікуваних результатів, яких бажає досягнути лектор (формування наукових понять, знань, оволодіння принципами, орієнтирами виконання дій тощо);

- виокремлення основних питань, головної ідеї, що пронизує усю лекцію, осмислення задуму лекції;
- опрацювання необхідної науково-теоретичної літератури, навчально-методичних посібників, сучасних наукових досліджень;
- визначення обсягу навчальної інформації, зокрема обсягу матеріалу з кожного питання, відбір доцільної і важливої наукової і навчальної інформації;
- складання плану лекції;
- мисленне уявлення конкретної студентської аудиторії, для якої готується лекція, характерних особливостей студентів відповідного курсу, усвідомлення специфіки їхнього фаху, своєрідності поведінки під час лекції, кількості людей в аудиторії;
- структурування змісту навчальної інформації за питаннями, дотримання логіки, послідовності, системності, продумування питань для дискусії, діалогу, аргументів для доказу тверджень, прикладів з практичної діяльності із врахуванням фаху і специфіки студентської аудиторії, відбір доцільних методів, прийомів;
- мисленне проговорення, осмислення змісту навчальної інформації з різних точок зору, усвідомлення власного розуміння навчального матеріалу;
- підбір і підготовка наочного матеріалу;
- написання повного тексту лекції із використанням чітких визначень і формулювань;
- усне проголошення змісту лекції (особливо для викладачів-початківців) або окремих фрагментів; вироблення, коректування моделі, стилю, манер ораторського виступу і взаємодії зі студентами.

У. Методичні поради студентам-практикантам щодо проведення лекції

Майстерність організації лекції формується у процесі набуття викладачем педагогічного досвіду. Однак деякі поради у цьому напрямі допоможуть студентам уникнути суттєвих помилок і досягнути успіху в початкових спробах.

- Сумлінна, відповідальна підготовка лекції – умова успішного, ефективного її проведення. Текст лекції доцільно не вивчити, а глибоко осмислити, пережити, компетентно оволодіти основними положеннями, ідеями.
- Читання лекції за конспектом є шкідливим як для викладача, так і для студента. У такому випадку він неспроможний налагодити і підтримувати контакт з аудиторією, здійснювати виховний, емоційний вплив на студентів, отримувати зворотний зв'язок від них і вносити корективи в процес організації лекції. Звертатися до конспекту необхідно для дотримання структури лекції, формулювання теоретичних визначень, положень, а також посилення на джерела інформації тощо.
- Недоцільно передавати зміст навчального підручника, посібника під час лекції, інакше можна позбавити студентів можливості самостійно працювати. Важливо застосовувати цікаві факти, нові підходи, концепції, що не набули поширення в науковій літературі.
- За обмежений час лекції неможливо розкрити повний об'єм науково-навчального матеріалу з конкретної теми і це не є завданням викладача. Його мета під час лекції – спрямувати увагу студентів на провідні ідеї, положення, сформувані у них наукові поняття, судження, скерувати їх у напрямі вироблення власних поглядів, концепцій.
- Перевантаження змісту лекції науковими термінами, фактами, категоріями розпорошує увагу слухачів, швидко втомлює їх і зумовлює здійснювати записи у конспекті автоматично. Значна кількість нової інформації ускладнює розуміння студентами сутності явищ, положень, знижує позитивну мотивацію навчання. Недостатня інформативність лекції також небезпечна: викликає сум, нудьгу у студентів, спонукає займатися зайвими справами.
- Без інтересу студентів до змісту навчального матеріалу лекція втрачає свою ефективність. Для формування позитивного ставлення до змісту необхідно:
  - розглядати проблеми актуальні для фахової діяльності студентів, їхнього життя;
  - висвітлювати положення, ідеї, що сприяють самопізнанню, самовдосконаленню студентів;
  - застосовувати парадоксальні факти, виявляти невідповідності у теорії і практиці;

- знаходити зв'язок між змістом і життєвим досвідом студентів;
  - виявляти в явищах, теоретичних постулатах ті сторони, які дивують, вражають студентів;
  - застосовувати історичні аспекти наукових знань(біографічні факти із життя вчених, історичні моменти наукових відкриттів, досліджень тощо);
  - розглядати наукові концепції, теорії через призму дискусій вчених, сучасних досліджень, особистого бачення проблеми;
  - переконувати у важливості конкретних наукових знань, виявляти їхню світоглядну, моральну цінність;
  - застосовувати гумор, жартівливі історії у процесі викладу.
- Необдумані питання для дискусій, діалогу зі студентами, стимулювання їхньої активності можуть бути педагогічно недоцільними.. Постановка цих питань, насамперед, потрібна для залучення студентів до співпраці з викладачем з метою розгляду, висвітлення наукових положень. Деякі питання необхідно ставити студентам для перевірки рівня розуміння ними навчального матеріалу, вияву їхніх життєвих уявлень, очікувань.
  - Варто використовувати імпровізацію під час лекції, але це не означає – говорити що-небудь без сенсу і мети. Імпровізація необхідна для розвитку міркування студентів, опори на їхню думку та розгортання цієї думки у напрямі завдань лекції.
  - Важливим для педагога є не тільки що сказати, але й як сказати. Емоційність викладу залежить саме від культури мовлення. Воно повинно бути образним (наявність метафор, порівнянь, фразеологізмів, синонімів тощо), літературним, позбавлених русизмів, побутових слів. Через інтонацію викладач може виокремлювати важливі положення, думку, яку хоче донести студентам. Речення бажано будувати таким шляхом, щоб студенти почули і зрозуміли контекст і сенс висловлювань. Одну і ту ж саму думку іноді варто проговорити різними словами, застосувати відмінні структури речень.
  - Дикція педагога повинна бути виразною, чіткою, зрозумілою. Говорити доцільно голосно, періодично змінюючи його тембр для концентрації уваги студентів, виокремлення необхідних ідей, показу педагогом власного ставлення до змісту, його емоцій, коли це необхідно.
  - Від темпу лекції значною мірою залежить увага, сприймання, розуміння, активність, поведінка студентів. Його також слід цілеспрямовано регулювати. Повільний темп викладу застосовується для запису студентами інформації, її осмислення, акцентування викладачем уваги слухачів на суттєві, критеріальні ознаки явищ, значущі положення. Для першокурсників темп лекції також повинен бути дещо повільним(менше ніж 50-60 слів в хвилину). Для старших курсів швидкість мовлення повинна зростати. Загалом варто обирати середній темп, лекцію не можна перетворювати у диктування змісту.
  - Ефективність лекції значною мірою залежить від емоційного стану викладача, психічної готовності до її проведення. Незалежно від настрою педагог приходить в аудиторію привітним, радісним, орієнтованим на працю. Навіть якщо у нього негативне самопочуття, відсутнє бажання взаємодіяти зі студентами саморегуляція свого стану перед тим, як відкрити двері аудиторії, є обов'язковою. Створення позитивної установки на ефективне проведення лекції є важливим засобом успіху.
  - Майстерність лектора визначається його умінням виявляти педагогічний такт, повагу до студентів, толерантність. Без контролю імпульсивності емоцій неможливо досягнути цілеспрямованого керівництва процесом. Педагог не має права виявляти гнів, бурхливе роздратування, вдаватися до криків. Проте він повинен бути щирим перед студентами, здійснювати контроль за порядком, дисципліною під час лекції. Він може виявити своє обурення, але оцінюючи не особистість студента, а конкретну ситуацію.
  - Педагог не стане авторитетним для студентів, якщо він ігнорує їхню поведінку, дисципліну під час лекції. Не можна бути байдужим до студентів, які не працюють в аудиторії(читають газети, займаються іншими справами, тихенько розмовляють тощо). Замість критики, пригнічення особистості таких студентів доцільно ненав'язливо залучати їх до участі в обговоренні питань, повідомлення власних міркувань, тобто не давати їм можливості бути відсутнім під час лекції.

ОРІЄНТОВНА СХЕМА АНАЛІЗУ ЛЕКЦІЇ

1. Зміст лекції: науковість, відповідність сучасному рівню розвитку науки.

Ідейна спрямованість— відбір змісту матеріалу, що викладається, висвітлення його з певних філософських позицій, визначення головних ідей світосприймального характеру, питання методології науки, зіставлення різноманітних концепцій. Активізація мислення, висунення проблемних питань, показ суперечностей упродовж лекції, ознайомлення з історією наукового пошуку, визначення проблем для значущості матеріалу та його застосування в майбутній спеціальності – професійна спрямованість. Наявність матеріалу, якого немає в підручниках. Пояснення найбільш складних питань. Наявність завдань для самостійного відпрацювання матеріалу, зв'язків із попередніми лекціями, розділами курсу, внутрішньопредметних та міжпредметних зв'язків.

2. Методика читання лекцій: чітка структура лекції, логіка викладу, повідомлення літератури до теми або до всього курсу. Доступність, аргументованість. Виокремлення головного у матеріалі та висновках. Використання деяких прийомів закріплення – повторення, запитання на перевірку розуміння, засвоєння, підведення підсумків. Використання ТЗН(у разі необхідності), застосування лектором опорних матеріалів(текст, конспект, окремі записи, відсутність опорних записів тощо).

3. Керівництво роботою студентів: Допомога у веденні записів(зміна темпу: уповільнений темп за умов важливості виділення матеріалу), використання прийомів підтримки уваги– цікаві приклади, риторичні запитання, жарти і т. ін. Спонування до запитань з боку студентів.

4. Особистість лектора: Знання предмету. Емоційність, голос, дикція. Якість, чіткість, забарвленість, грамотність мовлення. Зовнішній вигляд. Уміння триматися перед аудиторією. Уміння бачити та відчувати аудиторію, встановлювати з нею контакт.

5. Результати лекції: інформаційна цінність лекції. Виховний вплив. Досягнення дидактичних цілей.

Методичні вказівки до організації і проведення семінарського заняття

Семінарські заняття є ефективною формою організації навчальних занять, з якими органічно поєднуються лекції. Семінар – це особлива форма навчальних практичних занять, яка полягає у самостійному вивченні студентами за завданнями викладача окремих питань і тем лекційного курсу з наступним оформленням навчального матеріалу у вигляді рефератів, доповідей, повідомлень тощо.

Основними дидактичними цілями їх проведення є:

- забезпечити педагогічні умови для поглиблення і закріплення знань студентів з основ даного курсу, набутих під час лекцій та у процесі вивчення навчальної інформації, що виноситься на самостійного опрацювання;
- спонукати студентів до колективного творчого обговорення найбільш складних питань навчального курсу, активізація їх до самостійного вивчення наукової та методичної літератури, формування у них навичок самоосвіти;
- оволодіння методами аналізу фактів, явищ і проблем, що розглядаються та формування умінь і навичок до здійснення різних видів майбутньої професійної діяльності.

Семінарські заняття виконують такі основні функції: навчальну(поглиблення, конкретизацію, систематизацію знань, засвоєних під час лекційних занять та у процесі самостійної підготовки до семінару); розвивальну (розвиток логічного мислення студентів, набуття ними умінь працювати з різними літературними джерелами, формування умінь і навичок аналізу фактів, явищ, проблем тощо); виховну (патріотичне виховання, виховання економічної, екологічної культури і мислення, прищеплення інтересу до вивчення конкретної дисципліни та до фаху, формування потреби здорового способу життя тощо); діагностично-корекційну (контроль за якістю засвоєння студентами навчального матеріалу, виявлення прогалин його засвоєнні та їх подолання) та ін.

Отож, визначаючи методичну концепцію організації і проведення семінарських занять, слід виходити з того, що:

- під час вивчення різних дисципліни студенти повинні засвоїти їх провідні ідеї (зміст понять, положень, законів, теорій та ін.); знати галузі їх використання; вміти застосовувати набуті знання, вміння й навички під час вивчення фахових дисциплін, у майбутній практичній діяльності тощо;
- до семінарських занять ставляться загально дидактичні вимоги(науковість, доступність, єдність форми і змісту, забезпечення зворотного зв'язку, проблемність та ін.);
- у методиці проведення семінарських занять є певні особливості, зумовлені логікою викладання конкретної дисципліни;
- необхідно забезпечити високий рівень мотивації(вивчення теми слід розпочинати із з'ясування її значення для засвоєння даної чи інших дисциплін, у майбутній професійній діяльності тощо);
- дотримання принципу професійної спрямованості та здійснення різнорівневих міжпредметних зв'язків з іншими дисциплінами, практичним навчанням забезпечує формування єдиної системи знань умінь та навичок студентів;
- важливим є також формування професійної культури і мислення;
- у процесі проведення семінарського заняття необхідно забезпечувати органічну єдність теоретичного і дослідницько-експериментального пізнання;
- семінарські заняття мають гармонійно поєднуватися з лекційними, практичними і лабораторними заняттями та самостійної роботою студентів.

Відмінною особливістю семінару як форми навчальних занять є:

- ✓ активна участь самих студентів у з'ясуванні сутності проблем, питань, що були винесені на розгляд;
- ✓ викладач надає студентам можливість вільно висловлюватися під час розгляду питань, що винесені на обговорення, допомагає їм вірно будувати свої міркування;
- ✓ така навчальна мета семінару вимагає, щоб студенти були добре підготовлені до заняття;
- ✓ якщо студенти не підготовлені до заняття, то семінарське заняття перетворюється у фронтальну бесіду(викладач задає питання, студенти відповідають на них).
- ✓ Існує багато різновидностей семінарських занять, які відрізняються як за змістом, так і за формою організації роботи. У процесі проходження практики під час викладання тої чи

іншої дисципліни рекомендується використовувати різні види семінарських занять, зокрема:

Вид семінару	Характеристика
Семінари-бесіди	найпростіша форма семінару, побудована на основі евристичної бесіди(студенти дають відповіді на запитання, що мають проблемний характер і вимагають творчого, продуктивного мислення, як-от: “Чому...?”, “Як Ви вважаєте...?”, “Чим можна пояснити... ?” тощо); дискусія (від лат. розгляд, дослідження) є вищим рівнем евристичної бесіди; найбільш поширеними і ефективними є: “круглий стіл”, форум, дебати, симпозіум(базуються на обміні думками між усіма учасниками, що привчає студентів самостійно мислити, сприяє розвитку аналітичних навичок, розвиває здатність до виваженої аргументації, обстоювання власної точки зору , адекватно оцінювати себе та поважати думки інших); може проводитися шляхом розгляду питань у вигляді невеликих доповідей студентів та подальшого обговорення учасниками семінару;
Наукові семінари	характеризуються високим рівнем узагальнення знань, умінь, навичок; дидактичні цілі і завдання цього заняття реалізуються шляхом заслуховування і широкого аналізу звітів студентів про проведену науково-пошукову роботу; проводяться у формі наукових конференцій; на них студенти виступають з доповідями, у яких висвітлюють результати виконаної ними науково-пошукової роботи, підготовки до студентських наукових конференцій тощо
З використанням ігрових ситуацій	проводяться у формі пізнавальної гри за типом телевізійних ігор (наприклад: “Що, де, коли?”, “Рейн-ринг”, “КВК”ін) ефективним різновидом є рольові ігри, що проводяться у формі наукових конференцій(на них студенти-доповідачі виступають у ролі експертів з того чи іншого питання; їхні доповіді рецензуються і оцінюються групою рецензентів – до3-х чоловік); студенти, які незгодні з деякими положеннями, висвітленими у доповідях експертів, виступають у ролі опонентів; веде конференцію студент-головаючий, який надає слово усім учасникам гри, підводить підсумки після кожної доповіді, організовує обговорення тощо); різновидом рольових ігор є прес-конференції(студент, який виконує роль прес-секретаря веде конференцію; студенти-журналісти ставлять запитання експертам з проблем, що винесені на семінар)
Міжпредметні семінари	проводяться одним або різними викладачами; на них обговорюється навчальна інформація, яка є предметом вивчення декількох дисциплін.

Методика підготовки і проведення семінарських занять передбачає:

- ❖ повідомлення студентам теми, плану семінарського заняття та рекомендованої літератури;
- ❖ опрацювання та осмислення теоретичного матеріалу відповідної теми відповідно до плану семінарського заняття та рекомендованої літератури;
- ❖ підготовку до обговорення питань інформаційного блоку у формі діалогу, дискусії, диспуту, конференцій тощо(за планом заняття);
- ❖ підготовку, проведення фрагментів навчальних занять, на яких використовуються традиційні форми організації навчання(за вибором студента-практиканта), їх аналіз;підготовку та проведення фрагментів навчальних занять, на яких використовуються інноваційні форми організації навчання(за вибором студента-практиканта);
- ❖ виконання індивідуальних практичних завдань різних рівнів(за вибором студента-практиканта);
- ❖ написання рефератів(з метою відпрацювання пропущених лекційних чи семінарських занять);
- ❖ виконання завдань науково-пошукової роботи(написання рефератів за тематикою проблемного характеру , розробку доповідей для публічного виступу, підготовку тестів, анкет, бесід, інтерв'ю тощо).

Структура семінарського заняття

Етапи	Характеристика
Організаційна частина	Мета – мобілізувати студентів до навчання; активізувати їхню увагу; створити робочу атмосферу для проведення заняття; містить привітання викладача зі студентами, виявлення відсутніх, перевірку підготовленості до заняття
Мотивація та стимулювання навчальної діяльності	Передбачає формування потреби вивчення конкретного навчального матеріалу, повідомлення теми, мети та завдань. Мотивації сприяє чітке усвідомлення його мети, що полягає у досягненні кінцевого, запланованого результату спільної діяльності викладача й студентів
Обговорення навчальних питань семінару	Полягає в обговоренні й керуванні процесом розгляду основних питань семінару відповідно до обраного виду і методики його проведення(див. табл. 1). Викладач має подбати про поетапне обговорення, сприймання, розуміння, закріплення і застосування студентами вивченої навчальної інформації.
Діагностика правильності засвоєння студентами знань	Допомагає викладачеві та студентам з'ясувати причину незрозуміння певного елемента змісту навчальної інформації, невміння чи помилковості виконання інтелектуальної або практичної дії. Здійснюється за допомогою серії оперативних короткочасних контрольних робіт(письмових, графічних, практичних), усних фронтальних опитувань, тренінгу тощо), з використанням комп'ютерної техніки
Підбиття підсумків	Передбачає коротке повідомлення про виконання запланованої мети, завдань заняття(аналіз того, що було розглянуто, мотивацію діяльності групи і окремих студентів, оцінювання їхньої роботи)
Повідомлення завдання	Містить пояснення щодо змісту завдання, методики його виконання

ОСНОВНІ КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ СЕМІНАРСЬКОГО ЗАНЯТТЯ

1. Цілеспрямованість – висунення проблеми, намагання поєднати теоретичний матеріал з його практичним використанням у майбутній професійній діяльності.
2. Планування – виокремлення головних питань, пов'язаних з профілюючими дисциплінами, наявність новинок у списку літератури, тощо.
3. Організація семінару – уміння починати та підтримувати дискусію, конструктивний аналіз усіх відповідей студентів, наповненість навчального часу обговоренням проблем, поведінка самого викладача.
4. Стиль проведення семінару – пошквалений, з постановкою гострих питань, з дискусією або млявий, який не викликає інтересу .
5. Ставлення викладача до студентів – поважне, урівноважене, в міру вимогливе чи байдуже.
6. Ставлення студентів до викладача – поважне чи байдуже, критичне.
7. Управління групою – викладач швидко встановлює контакт з учасниками семінару , впевнено та вільно тримається, взаємодія з групою носить педагогічно доцільний характер та охоплює всіх студентів чи, навпаки, робить багато зауважень, розмовляє на підвищених тонах, спирається в роботі на декількох студентів, а інші залишаються пасивними.
8. Коментарі та висновки викладача – кваліфіковані, доказові, переконливі, чи, навпаки, некваліфіковані, неістотні, не містять у собі теоретичних зауважень.

4. Форми та методи контролю

Студенти зобов'язані виконувати установлений на базі практики режим праці. Контроль за початком і закінченням роботи покладається на старост груп і відповідальних осіб бази практики. Основною формою контролю за діяльністю студентів-практикантів є самоконтроль у вигляді

систематичного ведення щоденника практики і чіткого дотримання виконання індивідуального плану.

Щотижневою формою контролю є перевірка керівником практики щоденників студентів і ознайомлення з усіма опрацьованими матеріалами. Підсумкова звітність має на меті узагальнення результатів, отриманих за термін проходження практики.

Важливою формою підсумкового контролю студентів за проходженням педагогічної практики є конференція, що проводиться по закінченню практики. З кожної групи рекомендується один студент для виступу на підсумковій конференції. Тема виступу визначається з урахуванням специфіки навчально-виховного процесу певної школи, у вузі. У виступі аналізуються позитивні й негативні сторони практики, цікаві знахідки передового досвіду педагогічного колективу школи, звертається увага на забезпечення уроків роздавальним, ілюстративним матеріалом, на впровадження інноваційних методів проведення уроків, виховних заходів учителями, студентами-практикантами.

Особлива увагу звертається на труднощі, які відчули студенти під час підготовки і проведення занять та уроків з певних дисциплін. Це допоможе методистам, керівникам практики врахувати і винести проблемні питання на спеціальне опрацювання під час аудиторних занять.

Окремим пунктом наказу є підведення підсумків практики, що передбачає створення комісії для прийняття заліку та дату, до якої студент повинен прозвітуватися про виконання завдань, поставлених програмою практики. До складу комісії можуть входити: декан Факультету, завідувачі кафедр, керівники практики від кафедр.

На екзамен студент має представити весь пакет документів, передбачених робочою програмою практики (щоденник практики, результати виконання індивідуального завдання, конспект залікових уроків, письмовий звіт про проходження практики тощо).

Комісія приймає екзамен у терміни, що визначені наказом на практику, але не пізніше ніж протягом десяти днів після її закінчення за умови, що практика відбувається у межах семестру або протягом перших десяти днів семестру, який починається після закінчення практики.

5. Вимоги до оформлення звітної документації

Для узагальнення матеріалів, зібраних під час практики і підготовки звіту, студентам в кінці практики відводиться 2-3 дні. Складений студентом звіт повинен мати наскрізну нумерацію сторінок. Аркуші звіту повинні бути зшиті.

I. Календарний графік проходження практики (додаток 1) містить інформацію про діяльність практиканта на весь термін проходження практики: настановча конференція, знайомство з базою практики, проведення уроків (лекцій, семінарів), виховних заходів, відвідування занять (уроків) викладачів (учителів-предметників), проведення позакласного заходу, виготовлення дидактичних матеріалів, індивідуальне завдання, підсумкова конференція та ін. Виконана робота завіряється методистами від кафедр, вчителем-предметником, чи класним керівником (куратором). Студент повинен обов'язково мати при собі графік у ході практики. Здається в друкованому вигляді.

II. Психолого-педагогічний щоденник студента-практиканта.

Щоденник студента (додаток 2) – це основний документ, який відбиває не лише зміст проведеної студентом роботи в школі (вузі), а й її результати:

- щоденник стимулює студента до більш організованої та продуманої роботи під час практики, що сприяє виробленню навичок самоконтролю роботи;
- щоденник дає уявлення керівникові про те, як студент вивчає свій клас, окремих учнів, як спостерігає й аналізує їх поведінку, роботу, які уроки відвідує, до яких висновків доходить, яку допомогу отримує від учителя, класного керівника, методиста;
- щоденник відбиває рівень підготовки студента до навчальної та виховної роботи з класом, рівень його загальної культури, ставлення до практики, недоліки кафедри у підготовці студентів до педагогічної практики.

Зміст практики студент фіксує у щоденнику, вказуючи характер і конкретні обсяги роботи, виконаної за день. У щоденнику записуються загальні відомості змісту практики:

- ❖ Титульна сторінка (вид і назва практики; прізвище, ім'я, по батькові, вказується назва Факультету, кафедри освітньо-кваліфікаційний рівень, напрям підготовки, спеціальність, курс, група), на звороті (прізвище, ім'я, по батькові практиканта, дату прибуття і вибуття з навчального закладу, завірені печатками і підписами відповідальної особи від бази практики
- ❖ Робочі записи під час практики, в яких викладається зміст навчально-виховної діяльності практиканта по днях (від настановної конференції, відвідання занять чи уроків учителів, проведення занять і виховних годин, участь у методичних нарадах ін. до складання заліку), які завірені керівниками-методистами від кафедр, баз практики.

Окрім того, в щоденнику записується вся інструктивна інформація, отримана практикантом за час практики; результати його дослідницької діяльності та виконання індивідуальних завдань. На підставі виконання індивідуального плану та записів у щоденнику студент складає звіт про виконання практики. Обов'язкові «мокрі» печатки бази практики на звороті титульної сторінки (прибув, вибув із вказанням дат). Здається в друкованому вигляді.

Практикант обов'язково повинен мати щоденник із собою під час перебування на базі практики!!!

III. Структура і зміст звіту з педагогічної практики(додаток 3)

Звіт про проходження практики має висвітлювати, аналізувати й узагальнювати проведену під час практики навчальну, позакласну й методичну роботу. Звіт складається з чотирьох частин: 1) навчальна робота; 2) позакласна (виховна) робота; 3) методична робота; 4) висновки.

5. **Навчальна робота.** В цьому розділі звіту необхідно зазначити, скільки уроків (лекцій і семінарів) студент відвідав у викладачів (вчителів) історії, скільки уроків відвідав в інших учителів, що корисного взято з цих відвідувань, яким ефективним прийомом взаємодії з учнями слід навчитися, чого слід уникати в роботі педагога. Вказати кількість проведених самостійно занять (уроків). Також у цій частині звіту необхідно відобразити свою участь в обговоренні уроків студентів, перевірки учнівських зошитів, висвітлити роботу з учнями, що не встигають у навчанні і з тими, що виявили здібності до предмета, гурткова і факультативна робота.
6. **Позакласна (виховна) робота.** У цій частині звіту слід висвітлити роботу студента-практиканта в позаурочний час: тематику бесід, доповідей, диспутів та ін. Необхідно вказати назву залікового виховного заходу, провести ґрунтовний аналіз задуму, виховного впливу, ефективності й значущості розробленого заходу. Студент має зафіксувати й проаналізувати свою діяльність в організації відвідування театру, музею, змагань, випуску стінної газети та ін.
7. **Методична робота.** В цій частині звіту слід зазначити, з якими методичними матеріалами ознайомився студент-практикант, що зробив для поліпшення методичної роботи у школі (вузі). Необхідно проаналізувати участь у методичних об'єднаннях. Висвітлити практичну допомогу школі (поліпшення обладнання предметного кабінету, виготовлення методичних матеріалів та ін.).
8. **Висновки.** У висновках необхідно зазначити, яке значення мала практика для педагогічної підготовки майбутнього вчителя, які позитивні й негативні сторони спостерігалися в організації практики, зробити висновки про власні здобутки (знання, уміння та навички) у ході виконання завдань практики, внести пропозиції щодо удосконалення організації практики.
9. Пропозиції.
Здається в друкованому вигляді.

IV. Характеристика на студента-практиканта. (додаток 4)

У характеристиці зазначається кількість проведених занять і уроків, позакласних заходів з історії, факультативів, гуртків, вказується допомога у підготовці дітей до олімпіади, участь у

педрадах і методоб'єднаннях, підготовці дидактичних матеріалів і т.п. Вчитель-предметник визначає на якому науковому й організаційно-методичному рівнях проводилися уроки й позакласні заходи, як студентом вирішувалися навчально-виховні завдання, чи раціонально застосовувалися різноманітні методи і засоби навчання, форми організації навчально-пізнавальної діяльності учнів та прийоми активізації школярів із врахуванням їх вікових особливостей та індивідуальних особливостей, як підтримувалася дисципліна. Учитель-предметник виставляє загальну оцінку за навчальну роботу. Класний керівник (куратор) заповнює другу частину відомості-характеристики й виставляє загальну оцінку за виховну роботу, відзначаючи сильні і слабкі сторони у діяльності студента. У характеристиці обов'язково виставляється вмотивована оцінка від 1 до 50 балів. Завіряє відомість-характеристику декан (директор) навчального закладу підписом і печаткою. Здається в друкованому вигляді.

У. Відгук осіб, які перевіряли проходження практики, а також висновок керівника практики від вищого навчального закладу про проходження практики (додаток 5), як підсумковий документ під час складання заліку. Вказується оцінка в національній, 100 бальній шкалі і ECTS. Здається в друкованому вигляді.

УІ. Конспекти уроків з історії (не менше 12)(додаток 6)

План-конспект уроку складається заздалегідь, обов'язково підлягає затвердженню вчителем історії за день до його проведення. Здається в електронному або друкованому вигляді.

УІІ. Конспекти лекційних і семінарських занять (не менше 1 лекції і 7 семінарів) Здається в електронному або друкованому вигляді.

УІІІ. Конспект позакласного заходу з історії(додаток 8). Здається в електронному або друкованому вигляді.

При підготовці позакласного заходу слід враховувати, що позакласна робота є досить різноманітною. У методиці навчання історії розрізняють такі її види:

1. Масова (історичні вечори, лекції, бесіди, екскурсії, конкурси, вікторини, олімпіади, конференції, перегляд фільмів та вистав, «тиждень історії» в школі тощо).
2. Групова (історичні групи, історичні товариства та клуби, походи та екскурсії, випуск газет та журналів, лекторії, факультативи тощо).
3. Індивідуальні (читання історичної літератури, робота в архіві та музеї, написання рефератів і доповідей, виконання творчих завдань);

Див. додаток.

Схема позакласного заходу

- a. Тема позакласного заходу.
- b. Мета виховного заходу і ступінь її досягнення.
- c. Структура позакласного заходу: комплексний або одиничний; масовий груповий, індивідуальний, змішаний.
- d. Методична організація позакласного заходу:
- e. Зміст позакласної роботи.
- f. Підготовчий етап:
  - підготовка текстового матеріалу заходу;
  - пізнавально-емоційна цінність текстового матеріалу;
  - дійові учасники заходу.
- g. Проведення заходу:
  - випуск програми вечора;
  - випуск шкільного оголошення про час і місце вечора;
  - оформлення приміщення, де проводиться захід;
  - якість підготовки учнів – дійових осіб заходу;
  - залучення до діяльності учнів, що не є дійовими особами заходу;
  - наявність запрошених гостей.
- h. Підсумки заходу:

- якість проведення позакласного заходу;
- відзначення дійових осіб заходу.

IX. Конспект та аналіз виховного заходу(додаток 9).

Схема аналізу виховного заходу

1. Загальні відомості: дата проведення, форма виховного заходу, мета.
2. Планування підготовки до виховного заходу;
3. Аналіз підготовчого етапу до проведення виховного заходу:
4. Проведення заходу.
5. Підбиття підсумків.

Здається в електронному або друкованому вигляді.

X. Психологічна характеристика на клас (додаток 10). Здається в електронному або друкованому вигляді.

XI. Індивідуальне завдання (додаток 11) Здається в електронному або друкованому вигляді.

XII. Аналіз відвіданого заняття (додаток 12) Здається в електронному або друкованому вигляді.

6. Підведення підсумків практики

Після закінчення терміну практики студенти звітують перед кафедрою, відповідним підрозділом про виконання РПП та індивідуального завдання. Загальна форма звітності студента за практику – це подання письмового звіту, підписаного і оціненого безпосередньо керівником бази практики, в друкованому та електронному вигляді. Оформляється звіт за вимогами, які передбачені РПП.

Звіт в електронному вигляді разом з іншими документами, встановленими навчальним закладом (щоденник, характеристика та ін.), подається на рецензування керівнику практики від навчального закладу. Після доопрацювання та остаточного погодження з керівником практики звіт в друкованому вигляді разом з іншими документами, передбаченими РПП, подається на захист.

- Звіт з практики захищається студентом в комісії, призначеній завідувачем кафедрою або заступником декана/декана структурного навчального підрозділу університету. До складу комісії входять керівник практики підрозділу університету, керівники-методисти практики від підрозділу університету і, за можливості, від баз практики, викладачі кафедри, які викладали практикантам спеціальні дисципліни. Підсумки навчальної практики підводяться на засіданні кафедри: підведення підсумків роботи практикантів;
- виявлення досягнень і недоліків у їхній роботі;
- оцінка рівня теоретичної і практичної підготовленості студентів до роботи за спеціальністю;
- оцінка якості роботи з організації практики її керівниками;
- визначення заходів, спрямованих на подальше поліпшення практики.

Оцінка за практику вноситься в заліково-екзаменаційну відомість і в індивідуальний навчальний план (залікову книжку) студента та враховується стипендіальною комісією при визначенні розміру стипендії.

Студент, який не виконав програму практики, отримав незадовільний відгук на базі практики, незадовільну оцінку за практику, відраховується з університету.

Якщо програма практики не виконана студентом з поважної причини, то навчальним закладом надається можливість студенту проходження практики повторно у пізніший термін (в межах графіку навчального процесу).

Основний зміст підсумкового проблемного засідання кафедри складають доповіді з узагальнення досвіду роботи студентів з питань проходження практики.

Підсумки практики обговорюються на засіданні кафедри/циклової комісії та заслуховуються вченою радою Факультету не менше одного разу протягом навчального року.

Критерії оцінювання студента-практиканта

Оцінювання навчальної і виробничої практики здійснюється за 100-бальною шкалою та включає суму балів за оформлення звітних документів про проходження практики (максимально 50 балів) та балів за захист матеріалів (максимально 50 балів).

Оцінка «відмінно» (90-100 балів) ставиться за умов виконання студентом повного обсягу програми практики та індивідуальних завдань керівників; заняття, уроки й позакласні заходи було проведено на високому науковому й організаційно-методичному рівнях, студентом обґрунтовано висувалися, ефективно вирішувалися навчально-виховні завдання, раціонально застосовувалися різноманітні методи навчання та прийоми активізації студентів (школярів) із врахуванням їх вікових особливостей та індивідуальних відмінностей, підтримувалася дисципліна; якщо студент виявив знання психолого-педагогічні теорії й творчу самостійність у доборі навчального і дидактичного матеріалу в процесі побудови й аналізу занять. Також

1. повністю реалізовано виховний, освітній, розвивальний потенціал занять (уроків);
2. методичні прийоми відповідають умовам навчання та поставленим цілям;
3. правильно встановлено послідовність і співвідношення тренувальних вправ;
4. практикант дає чіткі й методично грамотні установки на виконання студентами (учнями) практичних вправ (заповнення таблиць, карт тощо);
5. правильно розподіляє час заняття (уроку);
6. практикант за власною ініціативою виготовив навчальні приладдя та вміло використовував їх на уроці, а також достатньо застосовував технічні засоби навчання;
7. студент помічає помилки учнів і вчасно, коректно їх виправляє;
8. практикант використовує різні способи активізації учнів на уроці з урахуванням їх вікових особливостей і здійснює індивідуальний підхід до учнів;
9. студент уміє забезпечити мотивацію і викликати зацікавленість студентів (учнів) до матеріалу, що вивчається;
10. грамотно використовує наочність, ТЗН, як наявні, так і самостійно виготовлені;
11. час від часу користується конспектом; у ході уроку може скоригувати свою діяльність.
12. брав активну участь в аналізі відвіданих уроків і позакласних заходів;
13. долав труднощі, володів групою чи класом, застосовував індивідуальний та диференційований підхід до учнів;
14. підготовка чітко, логічно структурованого звіту, що відповідає вимогам оформлення звітної документації та включає самооцінку власної діяльності
15. здав у визначений термін правильно оформлену документацію.
16. студент проявив себе як організований, сумлінний, творчий під час виконання різних видів роботи в школі, завоював повагу та авторитет серед учнів, батьків і педагогічного колективу школи, методистів, керівників педпрактики.

Оцінка «добре» (70-89 балів) ставиться за умов, якщо студент навчальні та позакласні заходи провів на високому науковому і методичному рівнях, успішно вирішував навчальні та виховні завдання, однак недостатньо ефективно використовував окремі методичні прийоми активізації учнів; якщо студент виявив знання психолого-педагогічної теорії у доборі навчального і дидактичного матеріалу, але припускався незначних помилок у побудові й проведенні занять:

1. має розгорнуті плани-конспекти усіх проведених занять, уроків і позакласних заходів. Якість складених студентом планів-конспектів і проведених ним уроків і позакласних заходів оцінена методистами на «відмінно» або на «добре» відповідно до встановлених критеріїв.

2. не до кінця реалізовано виховний, освітній, розвивальний потенціал заняття чи уроку;
3. методичні прийоми раціональні, відповідають умовам навчання та поставленим цілям;
4. в основному правильно встановлено послідовність і співвідношення тренувальних вправ;
5. практикант іноді робить несуттєві помилки, які сам виправляє, а також помічає і виправляє більшість помилок учнів;
6. практикант володіє різними способами активізації учнів на занятті чи на уроці, але не завжди здійснює індивідуальний підхід до них;
7. студент уміє викликати інтерес учнів до більшості видів роботи, що проводяться на занятті чи уроці;
8. використовує наявні й самостійно виготовлені наочні посібники, але методика їх використання не завжди раціональна;
9. епізодично користується конспектом протягом заняття чи уроку і в деяких випадках може скоригувати свою заплановану діяльність.
10. здав у визначений термін правильно оформлену документацію
11. має недостатній рівень самоаналізу, творчості, ініціативності.
12. серед студентів, учнів, батьків, педагогічного колективу школи, методистів і класних керівників добре себе зарекомендував.

Оцінка «задовільно» (50-69 балів) ставиться якщо студент у реалізації навчально-виховних завдань помилявся, недостатньо ефективно застосовував психолого-педагогічну теорію, методи та прийоми навчання, недостатньо активізував пізнавальну діяльність студентів і школярів, не завжди був спроможний встановити контакт з ними, під час аналізу занять не виявляв чи не розумів сутності й причин своїх помилок та недоліків. Також:

- якість складених студентом планів-конспектів і проведених ним занять чи уроків і позакласних заходів оцінена методистами на «задовільно» відповідно до встановлених критеріїв
- не до кінця реалізовано виховальний, освітній, розвивальний потенціал заняття чи уроку;
- методичні прийоми не завжди відповідають меті;
- мають місце порушення послідовності вправ і співвідношення тренувальних вправ;
- студент часто допускається своїх помилок, не помічає в багатьох випадках помилок студентів і учнів;
- недостатньо володіє способами активізації учнів на занятті чи уроці, не здійснює індивідуальний підхід до них;
- уміє викликати інтерес до деяких видів роботи на занятті чи уроці;
- при проведенні уроків у практиканта зустрічаються деякі труднощі та виникає потреба у допомозі методиста або вчителя;
- студент мало і не завжди раціонально використовує наочні посібники, не виготовляє їх самостійно;
- студент постійно користується конспектом і не може скоригувати свою діяльність в ході заняття чи уроку.
- здав вчасно документацію, в яку можуть бути внесені незначні доповнення і поправки за вказівкою групового керівника педпрактики,
- загальна оцінка діяльності в школі студента – практиканта з боку студентів, учнів, батьків, вчителя – предметника, класного керівника, керівників педпрактики «задовільна».

Оцінка «незадовільно» (1-49 балів) ставиться за умов, коли за період практики виявлено неготовність студента до навчально-виховної роботи у вузі і в школі в наслідок слабких знань з базових предметів і методики їх викладання, або недоброчесного ставлення до своїх обов'язків. Якість складених студентом планів-конспектів і проведених ним занять чи уроків і позакласних заходів оцінена методистами на «незадовільно» відповідно до встановлених критеріїв. Порушення техніки безпеки, трудової дисципліни також може стати підставою для оцінки «незадовільно».

Оцінка за практику вноситься в заліково-екзаменаційну відомість, індивідуальний навчальний план, залікову книжку студента та враховується під час визначення розміру стипендій разом з іншими підсумковими оцінками. У разі отримання негативної оцінки під час складання заліку студенту надається можливість повторного складання заліку за умови доопрацювання звіту й індивідуального завдання. За умови отримання негативної оцінки з практики під час ліквідації заборгованості комісії студент відраховується з університету.

Підсумки кожної практики обговорюються на засіданнях кафедр, а загальні підсумки практики підводяться на засіданні Вченої ради Факультету.

Розподіл балів:

№ з/п	Вид контролю	Бали
1.	Оцінка фахової підготовки	20
2.	Оцінка проведення уроків	20
3.	Оцінка володіння новітніх методик викладання	10
4.	Оцінка проведених виховних заходів	15
5.	Звіт проходження практики	10
5	Оцінка психолого-педагогічної характеристики	15
6.	Індивідуальне завдання	10
7.	Відповіді на запитання на захисті практики	10
	ВСЬОГО	100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
80 – 89	B	добре	
70 – 79	C		
60 – 69	D		
50 – 59	E	задовільно	
26 – 49	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-25	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Вид діяльності	Кількість балів	Критерії оцінювання
Оцінка фахової підготовки	18-20	студент повною мірою володіє знаннями з історії України і всесвітньої історії, вміло використовуючи їх на заняттях чи уроці. Адаптує досягнення історичної науки до навчально-виховного процесу у школі, вдало використовує міжпредметні і внутріпредметні зв'язки, постійно дбає про адекватне розуміння слухачами навчальної інформації шляхом пояснення, інтерпретації суттєвих ознак явища, має синтетичне мислення ін.
	13-	студент добре володіє навчальним матеріалом з історії України і всесвітньої

	17	історії, послуговуючись здобутими знання в Факультеті, використовує міжпредметні і внутріпредметні зв'язки, має критичне мислення.
	8-12	знання студентом теоретичного матеріалу з базових навчальних дисциплін на посередньому рівні
	1-7	виявлено неготовність студента до навчально-виховної роботи у вузі і в школі внаслідок слабких знань з базових предметів, є прогалини у знанні фактичного матеріалу, розумінні причинно-наслідкових зв'язків.
Оцінка проведення уроків	18-20	Уроки проведено на високому організаційно-методичному рівні, студентом обґрунтовано висувалися, ефективно вирішувалися навчально-виховні завдання, раціонально застосовувалися різноманітні методи навчання та прийоми активізації школярів із врахуванням їх вікових особливостей та індивідуальних відмінностей, підтримувалася дисципліна; у ході заняття чи уроку може скоригувати свою діяльність. Студент добре володіє класом, уміє організувати учнів на навчальну діяльність, бачить кожного учня, вміє розподіляти увагу, здатна забезпечити трудову дисципліну на основі залучення всього класного колективу до навчальної діяльності. Студент помічав помилки учнів і вчасно, коректно їх виправляв.
	13-17	Студент навчальні та позакласні заходи провів на доброму організаційно-методичному рівнях, успішно вирішував навчальні та виховні завдання, однак недостатньо ефективно використовував окремі методичні прийоми активізації студентів та учнів. Не до кінця реалізовано виховний, освітній, розвивальний потенціал заняття чи уроку; методичні прийоми раціональні, відповідають умовам навчання та поставленим цілям; в основному правильно встановлено послідовність і співвідношення тренувальних вправ; практикант іноді робить несуттєві помилки, які сам виправляє, а також помічає і виправляє більшість помилок студентів та учнів.
	8-12	Уроки проведено на «задовільному» рівні, студент у реалізації навчально-виховних завдань помилявся, недостатньо ефективно застосовував психолого-педагогічну теорію, методи та прийоми навчання, недостатньо активізував пізнавальну діяльність школярів, не завжди був спроможний встановити контакт з ними, під час аналізу занять не виявляв чи не розумів сутності й причин своїх помилок та недоліків. Значна частина учнів випадає з поля зору практиканта
	1-7	Уроки проведено на «незадовільно» (не враховано індивідуальні і вікові особливості учнів; студент не може відірватися від конспекту, не реалізовані навчальні та виховні завдання ін.) Практикант не використовував різні способи активізації учнів на уроці, не уміє забезпечити мотивацію і викликати зацікавленість учнів до матеріалу, що вивчається.
Оцінка володіння методикою викладання	10	Плани-конспекти підготовлені без помилок, якщо студент виявив знання психолого-педагогічної теорії й творчу самостійність у доборі навчального і дидактичного матеріалу в процесі побудови й аналізу занять; практикант дає чіткі й методично грамотні установки на виконання учнями практичних вправ (заповнення таблиць, карт тощо); правильно розподіляє час уроку. Досить вдало і вмотивовано обрано <i>тип уроку</i> . Реалізована структура уроку відповідає його типу. Практикант вміло використовує різноманітні методи і прийоми навчання, в тому числі й інноваційні. Передбачені завдання на перевірку якостей знань, умінь і навичок учнів, і вивчення нового матеріалу, і формування вмінь і навичок, застосування знань на практиці. Компоненти уроку були пов'язані між собою логічною послідовністю і забезпечили дидактичну цілісність уроку. Практикант застосовував технічні засоби навчання;

	8-9	<p>якість складених студентом планів-конспектів і проведених ним уроків і позакласних заходів оцінена методистами на «добре» відповідно до встановлених критеріїв, якщо студент виявив знання психолого-педагогічної теорії у доборі навчального і дидактичного матеріалу, але припускався незначних помилок у побудові й проведенні занять: має розгорнуті плани-конспекти усіх проведених уроків і позакласних заходів.</p> <p>практикант володіє різними способами активізації учнів на уроці, але не завжди здійснює індивідуальний підхід до них;</p> <p>студент уміє викликати інтерес учнів до більшості видів роботи, що проводяться на уроці;</p> <p>використовує наявні й самостійно виготовлені наочні посібники, але методика їх використання не завжди раціональна;</p> <p>епізодично користується конспектом протягом уроку і в деяких випадках може скоригувати свою роботу</p>
	6-7	<p>Якість складених студентом планів-конспектів і проведених ним уроків і позакласних заходів оцінена методистами на «задовільно» відповідно до встановлених критеріїв, мають місце порушення послідовності вправ і співвідношення тренувальних вправ; недостатньо володіє способами активізації учнів на уроці, не здійснює індивідуальний підхід до них; студент мало і не завжди раціонально використовує наочні посібники, не виготовляє їх самостійно; студент постійно користується конспектом і не може скоригувати свою діяльність в ході уроку, при проведенні уроків у практиканта зустрічаються деякі труднощі та виникає потреба у допомозі методиста або вчителя;</p>
	1-5	<p>за період практики виявлено неготовність студента до навчально-виховної роботи в школі в наслідок слабких знань з методики викладання. Якість складених студентом планів-конспектів і проведених ним уроків і позакласних заходів на незадовільному рівні; не вдало використовує методи і прийоми навчання. Виявляє не вміння працювати з наочними засобами, в т.ч. і технічними. В основному мета уроку не реалізована. Якість складених студентом планівконспектів і проведених ним уроків і позакласних заходів оцінена методистами на «незадовільно» відповідно до встановлених критеріїв. Порушення техніки безпеки, трудової дисципліни також може стати підставою для оцінки «незадовільно».</p>
Оцінка виховної роботи	14-15	<p>виховні функції класного керівника в цілому досягнуті; тема заходу є актуальною й вмотивованою, виховний захід проведений на високому рівні.</p>
	11-13	<p>тема заходу в цілому є актуальною й вмотивованою, функції виховного заходу реалізовані. Однак недостатньо актуалізована тема заходу з урахуванням вікових особливостей, запитів, інтересів учнів; недостатня відповідність методів, прийомів, засобів, форми організації, що використовувались при проведенні заходу, його цілям і завданням</p>
	7-10	<p>тема заходу є не досить актуальною й вмотивованою, функції виховного заходу не повністю реалізовані; недостатньо актуалізована тема заходу; зміст його не відповідає віковим особливостям учнів; методи, прийоми, засоби, обрана форма організації не є адекватними його цілям і завданням, віковим особливостям учнів; не досягнуто достатньої активності й самостійності учнів у процесі підготовки та проведення виховного заходу.</p>
	1-6	<p>Студент не виконував функції класного керівника, виховний захід проведено нан незадовільном рівні або не проведено взагалі. Практиканту не вдалося виробити довірливі стосунки з учнями класу.</p>
Оцінка психолого-	14-15	<p>психолого-педагогічної характеристика відповідає вимогам, не містить помилок, студент її здійснив спираючись на дані взяті від учителів, класного</p>

педагогічної характеристики на учнівський колектив		керівника, однокласників, а також здійснивши педагогічне спостереження
	11-13	психолого-педагогічна характеристика в цілому відповідає вимогам, однак характеристика має загальний, а не персональний характер.
	7-10	У характеристиці є значні помилки; не повною мірою визначені риси учнівського колективу ін. Характеристика має формальний характер.
	1-6	психолого-педагогічна характеристика не відповідає вимогам
Оцінка письмового звіту	9-10	студент здав у визначений термін правильно оформлену документацію. Здійснена підготовка чітко, логічно структурованого звіту, що відповідає вимогам оформлення звітної документації та включає самооцінку власної діяльності. У звіті відображена кількість проведених уроків, його участь в обговоренні уроків студентів, перевірки учнівських зошитів, висвітлена робота з учнями, що не встигають у навчанні і з тими, що виявили здібності до предмета, гурткова і факультативна робота. Висвітлено роботу студента-практиканта в позаурочний час: тематику бесід, доповідей, диспутів та ін. Зазначено з якими методичними матеріалами ознайомився студент-практикант, що зробив для поліпшення методичної роботи у школі, до роботи яких гуртків був залучений.
	6-8	Студент вчасно здав документацію, однак у ній містяться незначні помилки. Зокрема, не має деталізації форм роботи, здійснених практикантом.
	3-5	Студент вчасно здав документацію, у якій проте є значні неточності та не доопрацювання. Звіт має формальний характер.
	1-2	Невчасно зданий звіт, який виконаний загалом невірно
Індивідуальне завдання	9-10	Індивідуальне завдання виконане повною мірою, правильно оформлене. Практикант підбирає навч-методичний комплекс, який сприяє активізації критичного і творчого мислення учнів.
	6-8	Є незначні помилки при підготовці індивідуального завдання (окремі елементи не висвітлені). Зокрема, відсутні інновації, які сприятимуть розвитку свідомості, самостійності та активності учнів у навчанні.
	3-5	Присутні значні помилки при підготовці індивідуального завдання. Навчально-методичний комплекс підібрано частково.
	1-2	Індивідуальне завдання не виконане

Матеріальне забезпечення

Джерела фінансування практики студентів визначаються формою замовлення на фахівців: державні кошти, кошти фізичних осіб.

Витрати на практику студентів вищих навчальних закладів входять складовою частиною в загальні витрати на підготовку фахівців. Розмір витрат на практику студентів визначається із розрахунку вартості проходження практики одного студента за тиждень.

Оплата праці безпосередніх керівників-методистів практики від бази практики здійснюється навчальним закладом на умовах погодинної оплати із розрахунку 1 години на одного студента за тиждень. Форма оплати праці спеціалістів баз практики вказується в договорі і може проводитись через фінансові органи.

Оплата праці керівника-методиста практики від навчально-виховних закладів (шкіл, гімназій та інші) з керівництва педагогічною практикою студентів

здійснюється за рахунок коштів вищих навчальних закладів, передбачених в кошторисах на практику за нормативами погодинної оплати.

Під час практики, у період роботи на робочих місцях і посадах з виплатою заробітної плати, за студентами зберігається право на одержання стипендії за результатами підсумкового контролю.

7.Методичне забезпечення практики

Календарний графік проходження практики

№ з/п	Назви робіт	Тижні проходження практики								Відмітки про виконання	Підпис методистів
		1	2	3	4	5	6	7	8		

Керівники практики:

від вищого навчального закладу _____

(підпис) (прізвище та ініціали)

Викладач-методист _____

Учитель-предметник _____

Класний керівник (куратор) _____

(підпис) (прізвище та ініціали)

Додаток 2

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

ЩОДЕННИК ПРАКТИКИ

_____ (вид і назва практики)
студента _____
_____ (прізвище, ім'я, по батькові)
Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра, циклова комісія _____
освітньо-кваліфікаційний рівень _____
напрямок підготовки _____
спеціальність _____
_____ (назва)
_____ курс, група _____

Студент _____
(прізвище, ім'я, по батькові)

прибув на практику у навчальний заклад

Печатка
підприємства, організації, установи „___” _____ 20__ року

_____
(підпис) _____
(посада, прізвище та ініціали відповідальної особи)

Вибув з підприємства, організації, установи

Печатка
Підприємства, організації, установи “___” _____ 20__ року

_____
(підпис) _____
(посада, прізвище та ініціали відповідальної особи)

**Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені В.Стефаника
Факультет історії, політології і міжнародних відносин**

Кафедра _____

Затверджую
Завідувач кафедри

_____
.....
.....20____ р.

ЗВІТ

про проходження педагогічної практики

студента(ки).....
.....

.....групи.....курсу.....форми навчання Факультету історії,
політології і міжнародних відносин

Місце проведення практики _____

Методист фахової кафедри _____

Учитель-предметник _____

Класний керівник _____

Час проведення практики _____

Керівник педагогічної практики від кафедри:

.....

Оцінка «.....»

Дата.....

5. Пропозиції.

Затверджено на засіданні кафедри _____
Протокол № _____ від “ _____ ” “ _____ ” 20__ року.

Відгук осіб, які перевіряли проходження практики

Висновок керівника практики від вищого навчального закладу про проходження практики

Дата складання заліку „_____” _____ 20__ року

Оцінка:
за національною шкалою _____
(словами)

кількість балів _____
(цифрами і словами)

за шкалою ECTS _____

Керівник практики від вищого навчального закладу

_____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Примітки:

1. Форму призначено для визначення завдань на практику, проведення поточних записів набутих вмінь при виконанні роботи, оцінки результатів практики. Заповнюється студентом особисто, крім розділів відгуку про роботу студента на практиці.

План-конспект уроку з історії

План-конспект уроку з .....
вказати навчальну дисципліну

Урок № (за календарним планом) ..... Дата ..... Клас .....

Тема уроку: .....

Мета уроку:

- Загальноосвітня мета: .....
- Розвивальна мета: .....
- Виховна мета: .....

Тип уроку: .....

Обладнання: .....

Осн. дати:

Осн. терміни:

Осн. постаті:

План уроку

1. ....
2. ....
3. ....
4. ....
5. ....

Хід уроку

К-ть часу	Етап уроку	Учбово-виховна діяльність вчителя	Навчальна діяльність учнів	Примітки
Час, відведений для певного виду роботи.		Опис методів, прийомів, які застосовує вчитель на уроці з обов'язковим поданням завдань і запитань і тезовим викладом навчального матеріалу.	Опис очікуваних дій і результатів учнів під час заняття.	

Викладач (ПІП), вчитель ..... Оцінка (1-20) .....

Наприклад,

План-конспект з предмета «Історія України»

Урок 17
9 клас

Дата 12.10.2019р.

Тема: Український національний рух наприкінці 50 - у 60-х рр. ХІХ ст.

Мета:

навчальна:

- проаналізувати основні завдання українського руху в другій половині ХІХст./інформаційно-логічна
- з'ясувати особливості відродження українського національного руху наприкінці 50 - на початку 60-х рр. ХІХст./інформаційно-логічна
- ознайомитися з рухом хлопоманів та їх значенням для українського національного руху 60-х рр. ХІХ ст./інформаційно-логічна, аксіологічна
- охарактеризувати діяльність громад у 1861-1863рр./інформаційно-логічна, аксіологічна
- визначити роль повстання 1863 - 1864 рр. в історії України/інформаційно-логічна, аксіологічна
- розглянути основні наслідки Валуєвського циркуляру для національного руху/інформаційно-логічна

розвивальна:

- закріпити знання учнів, набуті під час вивчення навчального матеріалу (на основі письмових відповідей, виконання завдань на платформі «LearningApps», «На урок», «Jigsaw Planet» та «rebus1» по темі «Український національний рух наприкінці 50 - у 60-х рр. ХІХст.»);/логічна
- продовжити розвивати вміння роботи з історичною картою (карта українських територій під владою російської імперії в ХІХ ст.);/ просторова
- розвивати вміння аналізувати історичні факти (на основі виконання завдань на уроці (аналіз фотографії Кирило – Мефодіївського братства, похорону Тараса Шевченка та схеми) порівняння здобутих на уроці знань з раніше засвоєними);/ хронологічна, логічна
- розвивати хронологічну компетентність (на основі опрацювання дат у контексті вивчення теми уроку та виконання завдань на знання хронології, повторення раніше засвоєних дат);/хронологічна
- розвивати навички роботи з поняттями (засвоєння понять, які потрібно знати відповідно до теми уроку та володіння термінами з попередньо вивчених тем та виконання гри «Знайти терміни»);/логічна
- формувати вміння визначати вплив історичних подій на життя людей(на основі інформації про діяльність українців у національному русі 50-60-х рр. ХІХ ст.);/ логічна, аксіологічна, здоров'язберігаюча
- формувати навички роботи зі схемами в підручнику (на основі роботи із схемою «Зміни у кількості українських видань у російській імперії у 60-70 –х рр. ХІХ ст.»);/інформаційна.
- розвивати вміння порівнювати історичну інформацію(порівнювати й аналізувати вивчену на уроці інформацію з раніше здобутими знаннями);/інформаційно-логічна
- формувати вміння характеризувати історичні постаті (на основі опрацьованої інформації про діяльність українців у національному русі наприкінці 50 -у 60-х рр. ХІХ ст.);/аксіологічна
- розвивати навички роботи з ілюстраціями (фотографія Кирило- Мефодіївського братства, фотографія Володимира Антоновича, фотографія похорону Тараса Шевченка, історичні мемуари);/ логічна, аксіологічна, аксіологічна

виховна:

- виховувати почуття поваги до історії (на основі інформації про український національний рух наприкінці 50 - у 60-хрр. ХІХст.);/аксіологічна, особиста
- виховувати патріотичні почуття та почуття гордості за співвітчизників, які своєю активною діяльністю зробили великий внесок у розвиток історії та культури України(на основі інформації про діяльність хлопоманів та громадівців в 2 –й полов. ХІХ ст.); / особиста, аксіологічна
- виховувати любов до української історії (на основі розповіді про діяльність українців у національному русі 50-60-х рр. ХІХ ст. та їх внесок у культуру та історію); /аксіологічна, особиста
- формувати креативне мислення (на основі завдань на гри «Впізнай особу», гри «Історичний мем», «Знайди термін», «Мозкового штурму» там гри «Ребус»); /логічна
- формувати мовленнєву компетентність(шляхом усних відповідей, міркувань (метод «Мозковий штурм» та гра «Історичний мем»);/мовленнєва, логічна
- виховувати вміння працювати в колективі (співпраця у колективі під час виконання завдань(«Ребус»);/мовленнєва, комунікативна
- виховати почуття відповідальності за збереження української державності (на основі інформації про здобутки українців під час діяльності наприкінці 50 - у 60-х рр. ХІХст.);/ громадянська, особиста
- виховати інтерес до всесвітньої історії (на основі опрацьованої інформації про Польське повстання 1863-1864рр. на теренах України);/аксіологічна, особиста.

Тип уроку: комбінований урок.

Обладнання: підручник «Історія України.», 9 клас, Олександр Гісем, Олександр Мартинюк. – 2022, атлас «Історія України» 9 клас, фотографія Кирило – Мефодіївського братства, фотографія Володимира Антоновича, фотографії похорону Тараса Шевченка.

Основні дати:

- **1772 р.** – перший поділ Речі Посполитої
- **1859 р.** – створення першої громади в Санкт-Петербурзі
- **Жовтень 1859 р.**- надання дозволу на відкриття першої недільної школи для дорослих у Російській імперії
- **12 січня 1861 р.** – перший номер журналу «Основа»
- **10.03.1861р.** – смерть Тараса Григоровича Шевченка
- **1861- 1864 рр.** - діяльність «Української громади»
- **12.06. 1862р.** – указ царя про закриття недільних шкіл
- **1863-1864 рр.** – Польське повстання
- **20. 07. 1863р.** – Валуєвський циркуляр

Основні терміни: громади, націоналісти, соціалісти, українофільство, хлопомани, циркуляр

Основні історичні постаті: Антонович Володимир, Білозерський Василь, Валуєв Петро, Глібов Леонід, Драгоманов Михайло, Кониський Олександр, Костомаров Микола, Куліш Пантелеймон, Мезенцев Микола, Пирогов Микола, Чубинський Павло

План уроку

1. Основні завдання українського руху в другій половині ХІХ ст.
2. Відродження українського національного руху наприкінці 50 - на початку 60-х рр. ХІХ ст.
3. Хлопомани
4. Київська «Українська громада». Діяльність громад у 1861-1863 рр.
5. Польське повстання 1863-1864 рр.
6. Валуєвський циркуляр та його наслідки

До за ча	Етап уроку	Навчально-виховна діяльність вчителя	Навчально-виховна діяльність учня	Примітки

су 3 хв	І. Організаційний	Взаємне привітання. Перевірка готовності учнів до уроку. Організація уваги учнів: побажання гарного настрою, цікавої роботи, нових знань та відкриттів. 		
7 хв	ІІ. Перевірка домашнього завдання		<p>Письмова робота</p> <p>Визначте головні проблеми, пов'язані зі становищем жінки в українському суспільстві (на основі опрацьованого матеріалу з підручника §16)</p> <p>Усна відповідь</p> <p>1. Населення якого регіону України швидкими темпами зростало в другій половині XIX ст. ?</p> <p>2. Більшість населення українських земель становило?</p> <p>3. Яка доля спіткала дворянство після реформи 1861р.?</p> <p>4. Появі якої верстви населення сприяли реформи 60-70-х рр. XIX ст.?</p> <p>5. Що таке індустріалізація?</p> <p>Карта</p> <p>Покажіть на карті українські терени, що перебували під російською владою в другій полов. XIX ст. та охарактеризуйте кількість на склад населення, що там проживало.</p>	логічна логічна просторова логічна логічна логічна просторова хронологічна логічна
3 хв	ІІІ. Мотиваційний етап	<p>Гра «Ребус»</p> 	<p>Розгадка до ребусів</p> <p> Відродження</p> <p> Громада</p>	логічна логічна логічна

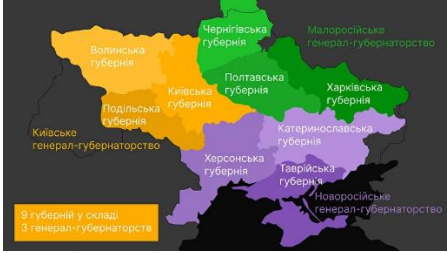
		 <p>П, , С, ,</p> <p><i>Отже, на сьогоднішньому уроці ми розглянемо тему про «Український національний рух наприкінці 50 - у 60-х рр. XIX ст.»</i></p>	<p> <i>Хлопомани</i></p> <p> <i>Повстання</i></p> <p> <i>Циркуляр</i></p>	<p>логічна</p> <p>логічна</p>
2 хв	IV. Актуалізаційний етап	<p><u>Метод «Мозкова атака»</u></p> 	<p>1. Яку епоху ми зараз вивчаємо? 2. Які характерні риси цієї епохи? 3. Якими були особливості українського національного руху в Наддніпрянщині першої половини XIX ст.?</p>	<p>хронологічна логічна логічна аксіологічна</p>
20 хв	V. Етап вивчення нового матеріалу	<p>1.</p> <p>- Друга половина XIX ст. як у Європі, так і в Україні характеризувалася організаційним оформленням і виробленням ідейних засад визвольних рухів, що виникли в першій половині XIX ст. /інформаційна</p> <p>- Визвольний рух розв'язував завдання у трьох основних напрямках, головною в яких є боротьба за :</p>	<p>- Чим характеризувалася друга половина XIX ст. в Європі й Україні ?</p> <p>- У яких трьох напрямках розв'язав завдання національний рух?</p>	<p>логічна</p> <p>логічна</p>

		<ul style="list-style-type: none"> ✚ національному - боротьба за національну свободу; ✚ загальнодемократичному - за демократичний устрій суспільства, права й свободи людини; ✚ соціальному – за соціальну справедливість. /інформаційна <p>- Діячі й напрями, що зводять розв’язання всіх проблем до здобуття національної незалежності, отримали назву націоналістів. /інформаційна</p> <p>- Діячів, що обстоювали принципи соціальної справедливості, називали соціалістами, а напрям- соціалістичним. /інформаційна</p> <p>- Ці напрями та течії об’єднувало прагнення покращити життя, змінити існуючий лад на справедливий, ця мета змушувала їх знаходити спільну мову. /інформаційна</p> <p>- Перед українським рухом стояла проблема:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✚ виробити збалансовану в трьох площинах політичну платформу, що була б прийнятною для всіх верств суспільства. /інформаційна ✚ відновити роботу другої - 	<ul style="list-style-type: none"> - Хто такі націоналісти ? - Яка мета діяльності націоналістів ? <ul style="list-style-type: none"> - Хто такі соціалісти ? <p>- Яка мета діяльності соціалістів ?</p> <ul style="list-style-type: none"> - З якою метою об’єднувалися різні напрями та течії? - Яка проблема стояла перед українським рухом ? <p style="text-align: center;"><u>Робота із фотографіями</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Учасники якого братства зображені на фотографії ? 2. Яку стадію українського руху призупинено внаслідок арешту членів братства ? <div style="text-align: center;"> </div> <ul style="list-style-type: none"> - Що було важливим для діяльності діячів українського руху протягом другої половини XIX ст. ? - Коли відбулося відродження українського національного руху? - Причини відродження українського національного 	<p>логічна аксіологічна</p> <p>логічна аксіологічна</p> <p>логічна аксіологічна</p> <p>логічна аксіологічна</p> <p>логічна аксіологічна хронологічна</p> <p>логічна аксіологічна хронологічна</p> <p>логічна аксіологічна хронологічна</p>
--	--	---	--	--

		<p><i>культурницької, або літературної, стадії українського руху, зупиненої внаслідок переслідування владою членів Кирило-Мефодіївського братства й рухатися до наступної - політичної стадії.</i> /інформаційна</p> <p>- Важливим було віднайти й організаційні форми руху, тому над розв'язанням цих завдань і працювали діячі українського руху протягом другої половини XIX ст./інформаційна</p> <p style="text-align: center;">2.</p> <p>- Наприкінці 50-х рр. XIX ст. відбувалося відродження українського національного руху: /інформаційна, хронологічна</p> <p>✚ Причина - лібералізація суспільно-політичного життя в умовах підготовки до скасування кріпацтва. /інформаційна</p> <p>- Одним із центрів відродження національного руху стала столиця Російської імперії Санкт-Петербург, у якому проживала велика кількість українців. /інформаційна, просторова</p>	<p>руху?</p> <ul style="list-style-type: none"> - Яке місто було одним із центрів відродження національного руху й чому? - Що заснував П. Куліш у Санкт-Петербурзі завдяки фінансовій допомозі українських поміщиків-меценатів ? - Завдяки якій діяльності вам ще відомий Пантелеймон Куліш? - В якому році створена перша громада? - Що таке громада ? - Яке значення створення першої громади? - В якому році з'явилася громада в Києві? <p style="text-align: center;">Метод «Мікрофон»</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Відродження національного руху пов'язано з .. 2. Головний редактор журналу «Основа» Василь.. 3. Перший номер журналу «Основа» вийшов 12 січня... 4. Журнал «Основа» друкувався ....мовами <ul style="list-style-type: none"> - Які програмові завдання журналу? 	<p>логічна</p> <p>просторова логічна</p> <p>логічна просторова аксіологічна</p> <p>хронологічна</p> <p>логічна</p> <p>логічна</p> <p>хронологічна просторова</p> <p>логічна логічна аксіологічна</p>
--	--	---	---	--

		<ul style="list-style-type: none"> - У Санкт-Петербурзі завдяки фінансовій підтримці українських поміщиків-меценатів Тарновських і Галаганів П. Куліш заснував друкарню для видання творів української літератури. /інформаційна, просторова - Українські діячі Санкт-Петербурга в 1859 р. створили першу українську громаду — культурно-освітню організацію, що мала на меті популяризацію національної ідеї через видання книжок, журналів, проведення вечорів. /інформаційна, хронологічна, просторова - Громада стала прикладом для наслідування й розгортання нового етапу українського культурно-національного руху. /інформаційна - Уже в 1861 р. громади з'явилися в Києві, згодом - у Харкові, Полтаві, Чернігові та Одесі. /інформаційна, просторова, хронологічна - Відродження національного руху тісно пов'язане зі 	<ul style="list-style-type: none"> - Які загальноукраїнські проблеми прагнув охопити журнал? - Який наклад журналу «Основа» ? - Скільки номерів журналу основа вийшло? - Чому припинилось видавництво журналу «Основа» ? - Чому серед нащадків польської та спольщеної шляхти Правобережжя відокремилася група студентів? - Кого називали хлопоманами? <p style="text-align: center;"><u>Гра «Впізнай особу»</u></p> <p>Очільник групи нащадків польської та спольщеної шляхти Правобережжя відокремилася з метою зближення з українським народом. https://www.jigsawplanet.com/?rc=play&pid=0563132ab3e7</p> <ul style="list-style-type: none"> - Яка мета діяльності хлопоманів? - Якій формі діяльності віддали перевагу хлопомани? - Що робили хлопомани на 	<p>хронологічна логічна</p> <p>логічна аксіологічна</p> <p>логічна</p> <p>логічна</p> <p>логічна логічна</p> <p>логічна аксіологічна</p> <p>логічна</p> <p>логічна аксіологічна</p> <p>логічна аксіологічна</p> <p>логічна аксіологічна</p>
--	--	---	---	---

		<p>створенням журналу «Основа»: /інформаційна</p> <ul style="list-style-type: none"> ✚ За цю справу взявся В. Білозерський. Перший номер журналу вийшов 12 січня 1861 р. /інформаційна, хронологічна ✚ Журнал друкувався українською й російською мовами. /інформаційна ✚ Програмові завдання журналу: «Мета нашого видання- всебічне й неупереджене вивчення Південноросійського краю... Загальнолюдська просвіта... буде керівною ідеєю редакції» /інформаційна ✚ У 60-ті рр. XIX ст. це було єдине українське універсальне періодичне видання, що прагнуло охопити всі загальноукраїнські проблеми. /інформаційна, хронологічна ✚ Наклад журналу в різний час становив від 800 до 1000 примірників. /інформаційна ✚ Усього вийшло 12 номерів у 1861р. та десять - у 1862р., але через відсутність коштів змусила припинити видання 	<p>літніх канікулах?</p> <p style="text-align: center;">Робота з картою</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Позначте на карті міста, де виникли та працювали громади 2. Покажіть на карті терени під час подорожей 1857- 1859 відвідали хлопомани <ul style="list-style-type: none"> - Які основні напрямки діяльності хлопоманів? - Які учні навчалися у підпільній школі заснованій хлопоманами? - Якими були особливості підпільної школи хлопоманів? - Чому поліція постійно переслідували хлопоманів? - У зв'язку з чим хлопомани припинили свою діяльність? <p style="text-align: center;">Робота з фотографіями</p>	<p>логічна</p> <p>логічна просторова аксіологічна</p> <p>просторова</p> <p>просторова логічна</p> <p>логічна</p> <p>логічна аксіологічна</p> <p>логічна</p> <p>логічна</p> <p>логічна</p>
--	--	--	--	---

		<p>«Основи». /інформаційна, хронологічна</p> <p>3.</p> <ul style="list-style-type: none"> - На початку 60-х рр. XIX ст. серед нащадків польської та спольщеної шляхти Правобережжя відокремилася група студентів. /інформаційна - Студенти усвідомили те, що їхня верства впродовж століть гнобила український народ, вони вирішили зблизитися з народом. /інформаційна - Цю групу на чолі з Володимиром Антоновичем називали хлопоманами, хоча самі діячі вважали себе українофілами. /інформаційна - Мету діяльності хлопомани вбачали в ліквідації царизму, кріпацтва, а також у встановленні демократичної республіки на основі добровільного співжиття росіян, українців і поляків. /інформаційна - Спершу хлопомани віддавали перевагу етнографічній діяльності. /інформаційна 	 <p>1. Яка подія зафіксована на фотографіях ?</p> <p>2. Які події пов'язані зі смертю Тараса Шевченка?</p> <p>3. На що перетворилась могила поета ?</p> <ul style="list-style-type: none"> - Коли створена «Українська громада» ? - Якою була діяльність громад? - В якому році відкрили першу недільну школу в імперії? - Громадівці виступали ініціаторами створення ? - Назвіть основні напрями діяльності громадівців? 	<p>логічна логічна логічна простор ова аксіолог ічна</p> <p>хроноло гічна</p> <p>логічна</p> <p>логічна</p> <p>логічна</p> <p>логічна аксіолог ічна</p>
--	--	--	---	---

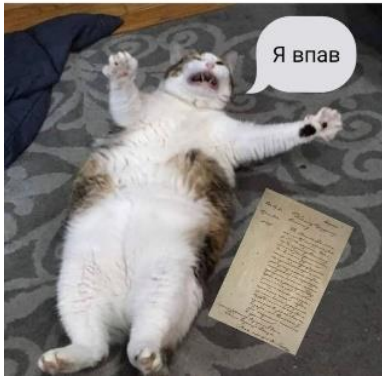
		<p>- Під час студентських канікул або в інший вільний час вони мандрували селами Наддніпрянщини, збирали народні пісні, казки, прислів'я, звичаї та обряди. /інформаційна</p> <p>- Протягом 1857-1859 рр. хлопомани здійснили три подорожі, пройшовши Волинь, Поділля, Київщину, Холмщину, більшу частину Катеринославщини та Херсонщини. /інформаційна, просторова, хронологічна</p> <p style="text-align: center;">Діяльність хлопоманів:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✚ хлопомани влаштовували зібрання; ✚ готували й зачитували реферати; ✚ випускали рукописний журнал. /інформаційна <p>- В 1859р. заснували підпільну семирічну школу, де зібрали до 15 юнаків із бідних сімей, яких «навчали в національному напрямі». /інформаційна, хронологічна</p> <p>- Хлопомани утримували учнів на власні кошти, самі викладали, писали</p>	<p>- Хто був одним із провідників та ідейних натхненників громадівського руху?</p> <p>- У яких містах виникли громади?</p> <p>- Яка кількість недільних шкіл була в Україні?</p> <p>- Назва тижневику, що виходив у Чернігові?</p> <p>- Головний редактор чернігівського тижневику ?</p> <p>- Які терени України стали одним із районів, де розгорталися події останнього в XIX ст. польського національно-визвольного повстання?</p> <p style="text-align: center;">Мозковий штурм</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Які причини повстання 1863-1864рр. ? 2. Назвіть дати трьох поділів Речі Посполитої? 2. За що виступали у керівники повстання? 3. Які наслідки мала невизначеності та не чіткості у проведенні повстання ? 	<p>логічна аксіологічна</p> <p>просторова</p> <p>логічна</p> <p>логічна логічна</p> <p>просторова</p> <p>логічна хронологічна логічна логічна</p> <p>логічна аксіологічна просторова хронологічна</p>
--	--	--	--	---

		<p>підручники українською мовою. /інформаційна</p> <ul style="list-style-type: none"> - Влада й поліція постійно переслідували хлопomanів через їх активну діяльність. /інформаційна - У 1862 р. школа припинила своє існування, а через рік у зв'язку з репресіями царизму діяльність хлопomanів узагалі припинилася. /інформаційна, хронологічна <p style="text-align: center;">4.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Початок відродження українського руху був позначений тяжкою втратою- смертю Т. Шевченка. /інформаційна - Похорон великого поета став приводом до масових українських виступів. /інформаційна - Найбільш масовими вони були в Києві, організовані за участю київської громади. Могила Т. Шевченка в Каневі стала місцем паломництва українських патріотів. /інформаційна - У 1861 р. колишні діячі гуртка хлопomanів разом із викладачами та студентами Київського університету (серед них були П. Чубинський, М. Драгоманов) утворили 	<p style="text-align: center;"><u>Гра. Історичний мем</u></p> <div style="display: flex; align-items: center;"> <div style="background-color: #4a7ebb; color: white; padding: 5px; font-size: 0.8em; margin-right: 10px;"> Польські революціонери, коли під час повстання їх не підтримали українці </div> </div> <p>Чому українці не підтримали польських революціонерів під час повстання 1863-1864рр.?</p> <ul style="list-style-type: none"> - Чому готуючи повстання керівники велику увагу приділяли Правобережній Україні ? - Яка мета заворушень на українських землях ? - Коли розпочалося повстання ? - Які території охопило повстання ? - Хто перейшов на бік повсталих? - Скільки партизанських загонів діяло на Правобережжі? - Скільки українців взяли участь у повстанні? - Коли було придушено повстання ? 	<p>гічна</p> <p>логічна просторова</p> <p>логічна</p> <p>хронологічна просторова</p> <p>логічна</p> <p>логічна просторова</p> <p>логічна</p> <p>хронологічна гічна</p> <p>логічна</p>
--	--	---	---	---

		<p>нове товариство - «Українську громаду». /інформаційна, хронологічна, просторова</p> <ul style="list-style-type: none"> - Робота громади була легальною за формою й культурницькою за змістом. /інформаційна - Діяльність громадівців: <ul style="list-style-type: none"> + відкриття в 1859р. з дозволу попечителя Київського освітнього округу Миколи Пирогова першої в імперії недільної школи; /інформаційна, просторова, хронологічна + громадівці виступали ініціаторами створення гімназій та шкіл для підготовки народних учителів; /інформаційна + організували публічні лекції та бібліотеки; /інформаційна + члени громади писали україномовні книги та підручники для народу на релігійну, історичну та ін. тематику; /інформаційна + громадівці поширювали серед народу твори Т. Шевченка, Марка Вовчка; /інформаційна + члени громади брали участь у суспільно- 	<ul style="list-style-type: none"> - Якими були наслідки повстання для українців ? <p style="text-align: center;">Гра. Історичний мем</p> <p style="text-align: center;">Як ви розумієте зображену на картинці ситуацію, поясніть її.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Яка доля спіткала відомих українських етнографів та діячів ? - Чому М. Костомаров змушений відмовитися від роботи професора в університеті ? - Що сталося з Полтавською та Чернігівською громадою? - Яка причина припинення видавництва «Основа» та газети «Чернігівський листок»? - Згідно з яким указом закрили недільні школи? - Які звинувачення проти українофілів з'явилися у пресі? - Чи вдалося громадівцям спростувати звинувачення 	<p>логічна аксіологічна хронологічна</p> <p>логічна аксіологічна</p> <p>логічна</p> <p>логічна просторова</p> <p>логічна</p> <p>логічна</p> <p>логічна аксіологічна</p> <p>логічна аксіологічна</p>
--	--	--	---	---

		<p>політичному житті;/інформаційна</p> <ul style="list-style-type: none"> - Одним із провідників ідейних натхненників громадівського руху був В. Антонович. /інформаційна - Услід за київською «Українською громадою» були організовані громади в Чернігові, Вінниці, Катеринославі, Катеринодарі на Кубані, Одесі, Полтаві, Харкові, а також у Москві. /інформаційна, просторова - Вони розширювали мережу недільних шкіл, доки їхня кількість в Україні не наблизилася до сотні. /інформаційна - Громадівці займалися видавничою діяльністю. /інформаційна - Чернігові виходив тижневик «Чернігівський листок» - видавець і редактор відомий поет-байкар Леонід Глібов. /інформаційна, просторова <p style="text-align: center;">5.</p> <ul style="list-style-type: none"> - У 1863-1864 рр. Правобережна Україна стала одним із районів, де розгорталася подія останнього в XIX ст. польського національно-визвольного повстання;/інформаційна 	<p>проти себе?</p> <ul style="list-style-type: none"> - Як царський уряд намагався довести провину громадівців? - Коли прийнято Валувєвський циркуляр ? <p style="text-align: center;">Гра. Історичний мем</p> <p>Валувєвський циркуляр: запроваджується в 1863 р. Тим часом українські товариства "Громади":</p> <p>Які наслідки Валувєвського циркуляру для національного руху</p> <ul style="list-style-type: none"> - Як вирішувалася проблема існування української мови? - Яка сутність Валувєвського циркуляру ? - Де можна було вживати українську мову? 	<p>ічна</p> <p>логічна</p> <p>хронологічна</p> <p>логічна аксіологічна хронологічна</p> <p>логічна</p> <p>логічна</p> <p>логічна</p>
--	--	---	--	--

		<p>а, просторова, хронологічна</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ <i>мета</i> - проголошувалося здобуття національної незалежності Польщі та проведення реформ. /інформаційна ❖ керівники повстання виступала за відновлення Польщі в кордонах 1772р., тобто до поділів Речі Посполитої. /інформаційна, просторова, хронологічна ❖ стосовно соціальних реформ чіткості не було. /інформаційна <p>- Готуючи повстання, його керівники велику увагу приділяли Правобережній Україні, тут проживала значна частина польського населення (485 тис. осіб, або 9,2 %). /інформаційна, просторова</p> <p>- Заворушення на українських землях мали відволікти сили царських військ від повстання на власне польській території. /інформаційна</p> <p>- Повстання, що почалося в ніч на 23 січня 1863р. у Польщі, швидко поширилося на землі Литви, Білорусії та Правобережної України. /інформаційна,</p>	<p style="text-align: center;"><u>Робота із схемою</u></p> <div style="display: flex; justify-content: space-between;"> <div style="width: 45%;"> <p>ЗМІНИ КІЛЬКОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ВИДАНЬ У РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ</p> <table border="1" style="margin-top: 10px;"> <thead> <tr> <th>Рік</th> <th>Кількість видань</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>1863</td> <td>32</td> </tr> <tr> <td>1868</td> <td>2</td> </tr> <tr> <td>1871</td> <td>1</td> </tr> </tbody> </table> </div> <div style="width: 50%;"> <p>Опрацюйте схему та проаналізуйте зміни у кількості українських видань у російській імперії у 60-70 –х рр. XIX ст.</p> <ul style="list-style-type: none"> - - Доки зберігав чинність валуєвський циркуляр? - Якою була діяльність українських діячів після циркуляру ? - Яке місце у суспільстві посіли громадивці? </div> </div>	Рік	Кількість видань	1863	32	1868	2	1871	1	<p>логічна хронологічна</p> <p>хронологічна</p> <p>логічна аксіологічна</p> <p>логічна аксіологічна</p>
Рік	Кількість видань											
1863	32											
1868	2											
1871	1											

		<p>просторова, хронологічна</p> <ul style="list-style-type: none"> - На бік повсталих перейшли незначна частина солдатів і офіцерів російської армії та діячів таємної російської революційної організації «<i>Земля і воля</i>». /інформаційна - У Правобережній Україні діяло близько 20 партизанських загонів, що склалися переважно з представників польської шляхти. /інформаційна - Спроби повсталих залучити на свій бік українське селянство успіху не мали, активну участь у повстанні взяли лише 500 українців. /інформаційна - Незважаючи на героїчний опір, цей виступ у <i>1864 р.</i> було придушено. /інформаційна, хронологічна - Хоча під час повстання більшість українців засвідчила свою прихильність царському режиму, це не врятувало український рух від наступних переслідувань. /інформаційна <p style="text-align: center;">б.</p> <p style="text-align: center;">- Відродження</p>		
--	--	---	--	--

		<p>українського руху спочатку не викликало занепокоєння в російській владі, проте вже в 1862р. ситуація різко змінилася. /інформаційна, хронологічна</p> <p>- Незважаючи на відсутність політичного забарвлення в діяльності громадянців, царські чиновники дійшли висновку про загрозу українського руху Російській імперії: /інформаційна</p> <p>✓ У Наддніпрянській Україні було проведено арешти, у заслання опинилися етнографи П. Чубинський і С. Ніс, історик П. Єфименко, письменник О. Кониський; /інформаційна</p> <p>✓ М. Костомаров після трьох років блискучої кар'єри був змушений відмовитися від посади професора російської історії в Санкт-Петербурзі; /інформаційна</p> <p>✓ розгромлено Полтавську та Чернігівську громади; /інформаційна, просторова</p> <p>✓ припинилося видання журналу «Основа» та газети громадянців «Чернігівський листок»; /інформаційна</p>		
--	--	--	--	--

		<p>✓ указом царя від 12 червня 1862 р. було закрито недільні школи. /інформаційна, хронологічна</p> <p>- Проти українофілів розгорнулася кампанія в пресі, з'явилися звинувачення в намаганні створити українську самостійну державу. /інформаційна</p> <p>- Спроби В. Антоновича і 20 членів київської громади спростувати ці твердження успіху не мали. /інформаційна</p> <p>- У Наддніпрянщину для розслідування справи про український сепаратизм (бажання відділитися) надіслано флігель-ад'ютанта М. Мезенцева. /інформаційна</p> <p>- За результатами слідства міністр внутрішніх справ Петро Валуєв 20 липня 1863 р. видав таємний циркуляр, який забороняв: /інформаційна, хронологічна</p> <p>➤ забороняв публічно вживати українську мову в державних установах, школах, церквах; /інформаційна</p> <p>➤ друкувати українською мовою науково-популярну й релігійну літературу, крім художніх творів, де вона розглядалася як просте наріччя.</p>		
--	--	--	--	--

		<p>/інформаційна</p> <p>➤ Після Валуєвського циркуляра громади було розпущено. /інформаційна</p> <p>➤ Київська «Українська громада» згорнула свою роботу <i>восени 1864 р.</i>, так завершився перший етап громадівського руху. /інформаційна, хронологічна</p> <p>- Проблема існування української мови вирішувалася фразою: <i>«Ніякої окремої малоросійської мови не було, немає і бути не може».</i> /інформаційна</p> <p>- Сутність Валуєвського циркуляра полягала в забороні не української мови, а її використанні як мови науки та культури. /інформаційна</p> <p>- Українську мову можна було вживати як простонародну говірку - в етнографії, фольклористиці, літературі. /інформаційна</p> <p>- Заборона видання навчальної та релігійної літератури українською мовою мала позбавити український рух можливості поширювати свої ідеї в народі й не дати йому усвідомити свою самобутність. /інформаційна</p>		
--	--	--	--	--

		<ul style="list-style-type: none"> - Циркуляр зберігав чинність до 1905р. /інформаційна, хронологічна - Проте українські діячі не припинили свою діяльність і зосередились на просвітницькій роботі в таких громадських організаціях, як товариства грамотності, допомоги бідним учням. /інформаційна - Громадівці також посіли відповідне становище в суспільстві, обійнявши викладацькі, наукові, державні посади. /інформаційна 		
5 хв	VI. Систематизація знань		Гра « Знайти терміни» https://learningapps.org/display?v=pj8d5wpyj22	логічна просторова аксіологічна
3 хв	VII. Висновки	<ul style="list-style-type: none"> - Загальна лібералізація Російської імперії на початку 60-х рр. XIX. ст. дала поштовх до розгортання нової хвилі українського руху. /інформаційна, хронологічна, просторова - Українських рух розвивався у формі громад, які займалися культурницькою діяльністю й існували легально. /інформаційна - Лідером громадського руху цього періоду був В. Антонович. /інформаційна 		

		<p>- Громади намагались організувати просвіту народу рідною мовою. /інформаційна</p> <p>- Польське повстання 1863-1864 рр. та побоювання правлячих кіл Російської імперії нового спалаху національно-визвольної боротьби спричинило появу Валуєвського циркуляра і розгром українського національного руху. /інформаційна, хронологічна</p>		
1 хв	VIII. Домашнє завдання		<p>1. Опрацювати §17 підручника</p> <p>2. Пройти тестування: https://naurok.com.ua/test/testovi-vpravi-na-temu-ukra-nskiy-nacionalniy-ruh-naprikinci-50-h---u-60-h-rr-19-st-34200.html</p> <p>3. Розпочати складання таблиці «Громадівський рух у Наддніпрянській Україні» (внести інформацію про національний рух в кінці 1850 – 1863 рр.)</p>	

Зразок оформлення плану-конспекту позакласного заняття з історії

Дата ..... Клас .....

Тема заняття: .....

Форма заняття: .....

Мета заняття:

- Загальноосвітня мета: .....
- Розвивальна мета: .....
- Виховна мета: .....

Місце проведення: .....

Обладнання: .....

План позакласного заняття1.
_____
_____
_____**Схема аналізу позакласного заходу**

- підготовка текстового матеріалу заходу;
  - пізнавально-емоційна цінність текстового матеріалу;
  - дійові учасники заходу.
1. Проведення заходу:
    - випуск програми вечора;
    - випуск шкільного оголошення про час і місце вечора;
    - оформлення приміщення, де проводиться захід;
    - якість підготовки учнів – дійових осіб заходу;
    - залучення до діяльності учнів, що не є дійовими особами заходу;
    - реакція на діяльність учнів – дійових осіб з боку учнів, що не є дійовими особами заходу;
    - наявність запрошених гостей.
  2. Підсумки заходу:
    - якість проведення позакласного заходу;
    - відзначення дійових осіб заходу.

План-конспект виховного заходу

Дата ..... Клас .....

Тема виховного заходу: .....

Форма заходу: .....

Мета:

- Загальноосвітня мета: .....
- Розвивальна мета: .....
- Виховна мета: .....

Місце проведення: .....

Обладнання: .....

План виховного заходу

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

Конспект виховного заходу

Оцінка _____

Класний керівник _____

Методист кафедри педагогіки _____

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА КЛАСНОГО КОЛЕКТИВУ

Загальні рекомендації щодо проведення діагностики шкільного класу

У процесі соціально-психологічної діагностики шкільного класу рекомендують орієнтуватися на суттєві якості групи, що зумовлюють розвивальний впливу колективу на особистісний розвиток учня, а саме:

- *інтегративність* як міра єдності, спільності членів групи, що визначається за показниками ціннісно-орієнтаційної єдності її членів (протилежною якістю є дезінтегрованість);
- *мікроклімат* визначається на основі самопочуття кожної особистості в групі, міру її комфортності, задоволеності (незадоволеності) від переживання приналежності до спільноти;
- *референтність* як ступінь прийняття членами групи групових еталонів;
- *лідерство* – ступінь провідного впливу певних членів на групу в цілому в напрямі здійснення групових завдань;
- *інтрагрупова активність* як міра активізації групою осіб, що її складають;
- *інтергрупова активність* – ступінь впливу певної групи на інші групи.

Системні характеристики, які відображають своєрідність групи як соціально-психологічного утворення: спрямованість групи, організованість, інтелектуальна, емоційна й вольова комунікативність. Нижче розкриємо психологічний зміст цих понять:

- *групова спрямованість* – соціальна цінність для групи прийнятих нею цілей, мотивів діяльності, ціннісних орієнтацій та групових норм.
- *організованість* відображає реальну здатність групи до самоуправління.
- *інтелектуальна комунікативність*. За її участю розкривається характер міжособистісного сприймання й встановлення взаєморозуміння в групі, своєрідність знаходження спільної мови між її членами;
- *емоційна комунікативність* відображає емоційну налаштованість групи, міжособистісні зв'язки емоційного змісту в ній;
- *вольова комунікативність* відповідає за здатність групи протистояти труднощам і перешкодам, розкриває її стресостійкість і надійність в екстремальних ситуаціях.

Для діагностики наведених вище параметрів групового розвитку рекомендується застосовувати соціометрію й референтометрію, а також такі методики, як: координатно-соціограмний аналіз О. В. Киричука, аналіз соціально-психологічних зв'язків учнів за матеріалами їхньої самооцінки Н. В. Кузьміної. На позитивну оцінку заслуговує комплексна методика діагностики рівня розвитку соціальної активності особистості й колективу учнів, розроблена за принципом збирання й узагальнювання експертних оцінок членів навчальної групи. За даними дослідження (узагальненими й проаналізованими), психолог складає психологічний висновок, який використовує для консультування педагогів з метою раціональної організації навчально-виховного процесу, запобігання розвитку шкільної психологічної дезадаптації учнів й іншим девіаціям їхньої соціальної поведінки, а також для самостійного проведення індивідуальної та групової психокорекційної й розвивальної роботи з учнями.

План вивчення досвіду учителя

Педагогічний досвід – сукупність знань, умінь і навичок, здобутих учителем у процесі навчально-виховної роботи. Важливо зрозуміти, що: а) знання тільки у шкільній практиці стають гнучкими і глибокими, керівництвом до дії; б) досвід вимагає розширення і оновлення; в) має осмислюватись і бути творчим; г) має опиратися на науку; д) має спрямовуватись на «вузькі» місця педагогічного процесу, а не бути стихійним; е) потрібно вивчати чужий досвід і порівнювати його зі своїм; є) педагогічний досвід має виражатися в технології навчально-виховного процесу, виявленні закономірних зв'язків між його компонентами; ж) педагогічний досвід вимагає експериментування.

Передовий педагогічний досвід характеризується такими показниками: новизна в діяльності педагога; висока результативність і ефективність; відповідність сучасним досягненням педагогіки і методики; стабільність; можливість творчого застосування досвіду іншими педагогами; оптимальність досвіду в цілісному педагогічному процесі. Вивчення і узагальнення передового педагогічного досвіду є важливою передумовою удосконалення змісту і підвищення ефективності навчально-виховного процесу в школі і в інших закладах освіти.

Базовими критеріями передового педагогічного досвіду є:

- новизна в діяльності: від внесення нових положень у науку до ефективності застосування вже відомого та раціоналізації окремих сторін педагогічної праці;
- висока результативність та ефективність: висока якість знань, суттєві зміни у рівні вихованості, у загальному й спеціальному розвитку учнів;
- відповідність сучасним досягненням педагогіки та методики; стабільність, підтвердження ефективності досвіду за деяких змінюваних умов та досягнення позитивних результатів протягом тривалого часу;
- можливість творчого застосування досвіду іншими педагогами, наявність «родзинки», раціональної ідеї;
- оптимальність досвіду в цілісному педагогічному процесі, економія витрат часу та зусиль вчителя та учнів.

Орієнтовний план вивчення досвіду вчителів

1. Анкетні дані вчителів (вуз, школа, стаж роботи, звання, громадська робота).
2. Якими новими технологіями навчання користується учитель.
3. У чому це проявляється (на уроках, в позакласній роботі)?
4. Описати нові форми роботи (нові типи уроків, форми роботи з учнями, дидактичний матеріал тощо).
5. Подати 2 конспекти уроків чи позакласних заходів.
6. Як запроваджується досвід роботи вчителя в практику школи? Навести приклади.

План вивчення досвіду учителя

прізвище, ім'я, по-батькові

школа, місто(село), район, область

стаж роботи, категорія

Суть новітніх технологій учителя

Новітні технології запроваджені на

уроках, позаурочних, позакласних заходах, факультативах ін.

Опис нових форм роботи (нові типи уроків, форми роботи з учнями, дидактичний матеріал тощо).

Приклади запровадження досвіду роботи вчителя в практику школи

ОРІЄНТОВНА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА КЛАСНОГО КОЛЕКТИВУ

1. Загальні відомості про клас

Це інформація, що зазвичай міститься в офіційних шкільних документах і подається стисло та конкретно. До загальних відомостей належить:

- назва класу;
- кількість учнів;
- тривалість існування (чи змінювався склад, як давно і яким чином);
- віковий і статевий склад;
- наявність учнів, що мають проблеми з навчанням;
- особливості класного керівництва (тривалість періоду роботи на посаді класного керівника обстежуваного класу; навчальна дисципліна, яку викладає тощо).

Ця інформація допоможе зрозуміти особливості спільної діяльності класу, ставлення до неї дітей, виявити традиції, визначити їх роль у розвитку учнівського колективу, з'ясувати вплив класного керівника на формування й розвиток класу як колективу тощо.

2. Психологічна структура класу

Відображає характер взаємин між членами класу. В цьому розділі дається характеристика:

- офіційного активу класу;
- неофіційних лідерів;
- взаємин лідерів;
- пасивних членів класного колективу;
- угруповань, що мають місце в класі.

Характеризуючи офіційно обраний актив класу, необхідно підтвердити чи спростувати факт керівництва класом (в обох випадках зазначають причини ситуації, що склалися в учнівському колективі).

Для виявлення неофіційного активу класу, окрім традиційних методів діагностики – спостереження й бесіди, застосовують і соціометрію.

Треба вказати вплив лідера на клас (позитивний / негативний; відкритий / прихований у різних ситуаціях та видах діяльності; його роль (зовнішнього представництва, вирішення конфліктів, емоційної «душі» класу тощо).

Аналізують характер взаємини між офіційними і неофіційними лідерами (вони співпадають, активно взаємодіють чи, навпаки, протидіють один одному тощо), вказати причини такої ситуації.

Характеризуючи решту учнів класу, особливу увагу приділяють пасивним школярам, яких інші учні уникають або ізолюють. При цьому необхідно з'ясувати, чи у всіх ситуаціях ці діти проявляють пасивність, які причини такої їхньої поведінки в класі.

Для того, щоб виявити наявність неформальних угруповань у класі, можна використати соціометрію. Треба вказати причини їх виникнення й описати характер взаємодії (існування суперечностей, непорозумінь; тісні контакти, довіра, взаємодопомога чи співіснування без встановлення тісних емоційних зв'язків тощо).

Загалом, ця частина характеристики класу повинна містити інформацію про характер спільної діяльності, причини, що її ускладнюють, та пропозиції щодо ефективних шляхів її оптимізації.

3. Характеристика лідерів класу

Основною метою складання цього розділу є виявлення причин, що спонукають до лідерства. Тому він повинні містити такі відомості:

- якості та властивості особистості (характер, темперамент, соціальна позиція, рівень домагань, самооцінка, критичність, комунікативні, організаторські здібності та схильності, активність, принциповість, особистісна привабливість, доброта, щирість та ін.), що

привели до виокремлення цієї особи як лідера.

- виконання завдань та обов'язків, що сприяли або гальмували висунення учня в лідери;
- чи є учень виразником думок, поглядів, інтересів усього класу, його більшості, чи тільки окремого угруповання учнів.

У процесі пошуку цієї інформації використовують спеціальні методики, за допомогою яких можна діагностувати рівень розвитку різних психічних якостей у лідерів.

4. Характеристика поглядів, інтересів, переконань школярів

У цьому розділі необхідно вказати:

- наявність спільних інтересів;
- домінуючі мотиви спільної діяльності;
- наявність сформованих переконань і поглядів; наявність громадської думки; сформованість професійних інтересів;
- домінуючі мотиви вибору професії.

Кожний висновок необхідно підтверджувати конкретними прикладами з життя класу (участь в загальношкільних та класних справах, реакція на події в класі, школі, країні, за кордоном тощо).

5. Характеристика рівня розвитку класу як соціальної групи, його відповідності соціально-психологічним параметрам колективу

Цей розділ є узагальнюючим, тому для його написання використовують дані усіх попередніх розділів. Завдання студента-практиканта – розкрити такі характеристики класу:

- *роль класного керівника*, активу й окремих учнів в організації навчальних, трудових, громадських заходів (вказати, чия активність переважає, які завдання, як і ким вирішуються);
- *згуртованість* (наявність / відсутність протидіючих або конкуруючих угруповань, існування традицій та громадської думки);
- *інтелектуальна єдність* (уміння самостійно приймати обдумані рішення, досягати обопільної думки за результатами обговорення, об'єктивне оцінювання позитивних і негативних якостей класу, адекватність ставлення до критики на свою адресу);
- *емоційна єдність* (загальний емоційний настрій, взаємна симпатія, здатність до співпереживання, готовність прийняти нових членів, ставлення до інших груп і колективів, єдність класу з більш широким колективом, наприклад школи, спільне переживання успіхів та невдач);
- *вольова єдність* (уміння створювати високий рівень напруги духовних і фізичних сил для розв'язання спільних завдань, подолання перешкод, реакція на невдачі та успіхи, уміння доводити розпочату справу до кінця).

Характеристика завершується висновками про рівень (стадію) розвитку класу як соціальної групи (високий, середній, низький) і динаміку його розвитку (піднесення, спад, застій), про наявність (відсутність) колективу.

Розробка навчально-методичного комплексу

Комплексне методичне забезпечення – це розробка та створення оптимальної системи навчально-методичної документації й засобів навчання, необхідних для повного та якісного навчання в межах програми та відведеного навчальним планом часу.

Основу комплексного методичного забезпечення складають засоби навчання, що виконують загальні дидактичні функції, а саме : - підвищують ступінь наочності з метою посилення доступності для учнів навчального матеріалу; - допомагають задовольнити й розвинути пізнавальні інтереси учнів; - виконують роль джерела інформації; - виконують роль засобів управління пізнавальною діяльністю учнів з боку викладачів. Підбір та застосування засобів навчання має здійснюватися комплексно, з урахуванням основних характеристик і компонентів навчально-виховного процесу. Розглянемо основні критерії комплексного підходу до методичного забезпечення навчально-виховного процесу засобами навчання. Комплекс засобів навчання має охоплювати основний зміст всього програмного матеріалу.

Комплекс навчально-методичного забезпечення складається з: 1) навчальної документації: - робочий навчальний план; - навчальна програма; - тематичні та поурочно-тематичні плани; - плани уроків; - критерії оцінювання навчальних досягнень учнів з предметів; - план роботи кабінету; - комплект завдань для проведення державної підсумкової атестації учнів; - паспорт КМЗ викладання предмета.

2) навчальних засобів для учнів: - підручники, в тому числі електронні; - навчальні посібники, в тому числі електронні; - конспекти уроків, підготовлені вчителем; - довідники; - матеріали для організації контролю знань: варіанти контрольних робіт, тести з предмета; - збірники задач і вправ, самостійних робіт; - комплект практичних робіт; - навчально-тренувальні тести, словники; - робочі зошити; - навчальні проекти тощо.

3) дидактичних засобів на урок: - наочні посібники: а) натуральні (обладнання, матеріали, зразки продукції тощо); б) образотворчі (плакати, таблиці, фотографії, малюнки і т. п. моделі, муляжі, макети); - технічні засоби навчання; - екранні посібники (навчальне кіно, діафільми, діапозитиви тощо); - програмне забезпечення для комп'ютерної техніки (диски з демонстраційним матеріалом); 4 - дидактичні матеріали для роботи учнів та контролю їх знань і вмінь (картки завдання, оглядово-повторювальні таблиці тощо); - звукозапис; - комп'ютерна мережа Інтернет.

4) навчальне обладнання для виконання практичних робіт;

5) засобів для вчителів: - власна методика викладача з предмета; - методичні розробки по темах програми; - методичні рекомендації; - інформаційні матеріали про передовий педагогічний досвід тощо.

Навчально-методичний комплекс з історії України (на прикладі теми _____)

1) Яке місце займає урок у поурочно-тематичному плануванні.

2) Вказати навчальні засоби для учнів: - підручник, в тому числі електронний (автор, рік видання, параграф);

- навчальні посібники, в тому числі електронні(автор, рік видання, параграф);

- конспект уроку, підготовлений студентом;

- довідники (автор, рік видання, параграф);

- матеріали для організації контролю знань: варіанти контрольних робіт, тести з теми;

- збірники задач і вправ, самостійних робіт;

- робочі зошити(автор, рік видання, параграф).

3) Дидактичні засоби на урок:

карти, плакати, таблиці, фотографії, малюнки і т. п;

документальні чи художні фільми, підкасти і т.п.; схеми, таблиці, інтелект-картки, флешкартки і т.п.

розробка дидактичних ігор, тестів, квестів, коміксів і т.п. в мережі Інтернет.

4. Інформаційні матеріали про передовий педагогічний досвід тощо.

АНАЛІЗ УРОКУ

Відвіданого студент _____
вчителя (студента) _____

проведеного «__» _____ 200_ р. у _____ класі _____
прізвище, ім'я по-батькові _____

з навчального предмету _____
назва навчального закладу _____

_____ учнів за списком, _____ відсутніх учнів

Тема _____
уроку _____

_____

_____

План уроку

Заповнюєте таблицю:

0 – елемент відсутній,

1 – елемент частково присутній,

2 – елемент повністю присутній.

Формула ефективності уроку = сума балів : 108

1-0,8 – високий рівень,

0,8-0,7 – достатньо високий рівень,

0,7-0,6 – середній рівень,

0,6-0,5 – низький,

нижче 0,5 – критичний, дуже низький рівень.

Показники блоків	Блоки					
	1	2	3	4	5	6
1						
2						
3						
4						
5						
6						
7						
8						
9						

Висновки та пропозиції

З аналізом уроку ознайомився _____